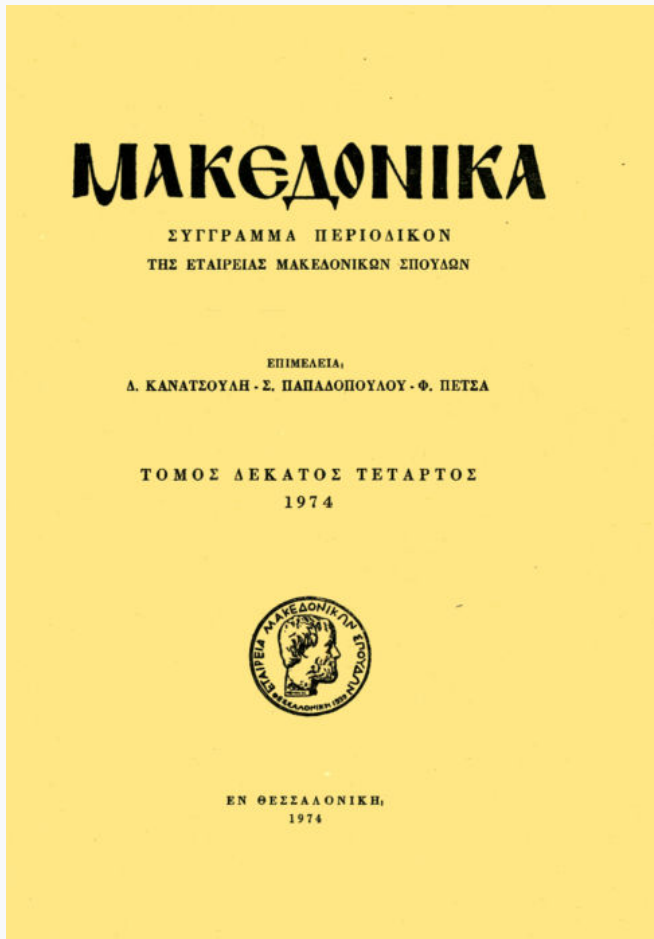

Μακεδονικά

Τόμ. 14, Αρ. 1 (1974)

Οι Έλληνες της Ρένσης κατά τας αρχάς του 20ου αιώνας: συμβολή εις την δημογραφικήν και οικονομικήν δομήν της Πελαγονικής κωμοπόλεως

Χαραλ. Κ. Παπαστάθης

doi: [10.12681/makedonika.559](https://doi.org/10.12681/makedonika.559)

Copyright © 2014, Χαραλ. Κ. Παπαστάθης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παπαστάθης Χ. Κ. (1974). Οι Έλληνες της Ρένσης κατά τας αρχάς του 20ου αιώνας: συμβολή εις την δημογραφικήν και οικονομικήν δομήν της Πελαγονικής κωμοπόλεως. *Μακεδονικά*, 14(1), 11–39.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.559>

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΡΕΣΝΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΟΣ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΝ ΔΟΜΗΝ ΤΗΣ ΠΕΛΑΓΟΝΙΚΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΕΩΣ

*Τοῦ καθηγητοῦ Ἀντωνίου Σιγάλα
ἀφιέρωμα στήν σοφία του καί τήν ἀρετή του*

Εἰς τήν ἱστορίαν καί τήν ἐν γένει δραστηριότητα τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τήν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας, ἡ Ρέσνα δὲν κατέχει θέσιν περίοπτον. Ἄλλωστε, καί ἡ περὶ αὐτῆς ἡμετέρα βιβλιογραφία εἶναι πενιχρά καί, οὐσιαστικῶς, τὸ ἄρθρον τοῦ Κ. Ἀνδρεάδου¹ ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸν εἰδικὸν μελέτημα περὶ τῆς κωμοπόλεως. Σποραδικαὶ εἰδήσεις καί στοιχεῖα εὐρίσκονται, βεβαίως, καί ἀλλαχοῦ. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν πρὸς ἓνα ἀνέκδοτον χειρόγραφον κατάλογον τῶν Ἑλλήνων ἐνηλίκων κατοίκων τῆς, ἐπεχειρήθη τὸ παρὸν σχεδιάσμα τῆς δημογραφικῆς καί οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς κωμοπόλεως. Ὁ *Κατάλογος*, διαστάσεων 0,41×0,28, φφ. 11, ἐξ ὧν εἶναι γεγραμμένα τὰ φφ. 1 καὶ 2α-6α, ἀπόκειται εἰς τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Μακεδονίας² καὶ περιλαμβάνεται εἰς τὸ διασωθὲν τμήμα τοῦ ἀρχείου τῆς Μητροπόλεως Πελαγονίας (φάκελος ὑπ' ἀριθ. 36), ἐπιγραφόμενος «Κατάλογος τῶν ἀρρένων τῆς Ἑλλ. Ὁρθοδόξου Κοινοτήτος Ρέσνης τοῦ ἔτους 1912. Ἐν Ῥέσνῃ τῇ 10ῃ Φεβρουαρίου 1912» (φ. 1α)³. Δὲν φέρει ὄνομα συντάκτου οὔτε ἀναγράφει τοὺς λόγους καταρτίσεώς του. Δεδομένου ὅτι ἐν αὐτῷ περιέχονται φορολογικὰ στοιχεῖα⁴, οἱ κάτοικοι δηλοῦνται μόνον μὲ τὸ

1. Κ. Ἀνδρεάδου, Ρέσνα, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», τ. 3 (1910), σ. 217-220.

2. Εὐχαριστῶ τὸν φίλον διευθυντὴν τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Μακεδονίας κ. Βασ. Δημητριάδην διὰ τὴν εὐγενή φιλοξενίαν, μὲ τὴν ὁποίαν περιβάλλει τοὺς ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ἐρευνῶντας, ὡς, ἐπίσης, τὸν σεβαστόν μοι κ. Σωκρ. Λιάκον καὶ τὸν φίλον κ. Ντίνον Χριστιανόπουλον διὰ τὴν βοήθειάν των.

3. Δημοσιεύεται ἐνταῦθα ὡς Παράρτημα Β' (σ. 30-38).

4. Περὶ τῶν φόρων καὶ τοῦ δημοσιονομικοῦ συστήματος ἐν γένει τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, βλ. τὸ κλασσικὸν σύγγραμμα τῶν H. A. R. Gibb - H. Bowen, *Islamic Society and the West*, τ. I, τχ. 2, London 1957, σ. 1 κ.ε.· εἰδικῶς διὰ τὴν μετὰ τὸ Τανζιμάτ περίοδον, E. d. Engelihardt, *La Turquie et le Tanzimat ou histoire des Réformes dans l'Empire Ottoman*, τ. I, Paris 1882, σ. 165-168· F. Š. Šabanov, *Gosudarstvenn'j stroj i pravonaja sistema Turcii v period Tanzimata*, Baku 1967, σ. 138· A. Heidborn, *Manuel de droit public et administratif de l'Empire Ottoman*, τ. II, Vienne-Leipzig 1912· εἰδικώτερον περὶ Μακεδονίας, βλ. τὸ πολύτιμον ἔργον τοῦ Γ. Κ. Οφινῶ, *Τὰ οἰκονομικὰ τῆς*

ὄνομα καὶ τὸ πατρώνυμον, καὶ οὐχὶ μὲ τὸ ἐπώνυμον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀναφορά ἀπεφεύγετο εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας διὰ τοὺς ἔχοντας αὐτὸ ἄλλοθρήσκους κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας, ὁ δὲ τρόπος συντάξεώς του εἶναι ἀκριβῶς ὁ ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς δημοσιονομικῆς νομοθεσίας ἐπιβαλλόμενος¹, εἰκάζω ὅτι πρόκειται περὶ φορολογικοῦ «δηλωτικοῦ καταλόγου» («τεφτέρ»), συνταχθέντος παρὰ τῶν ἐπικεφαλῆς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος ἱερέων καὶ μουχτάρηδων, ἐν ὧν τοῦ παρ' αὐτῶν καὶ τῆς συνελεύσεως τῶν φορολογουμένων καταμερισμοῦ τῶν ἐπιβληθέντων φόρων εἰς τοὺς Ἑλλήνας ὀρθοδόξους τῆς Ρέσνης². Ἐρωτηματικά γεννᾷ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ *Καταλόγου* εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Μητροπόλεως Πελαγονίας, δεδομένου ὅτι ἡ Ρέσνα ὑπήγετο εἰς τὴν Μητρόπολιν Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν.

Ἡ Ρέσνα εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὕψωρειν τοῦ αὐχένος Πετρίνου τοῦ ὄρους Πυρήνου (σημ. Γκαλίτσιτσα) εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀνω Πρέσπας, βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως Μοναστηρίου. Ἦτο κέντρον ἐπικοινωνιῶν, καθ' ὅσον ἐξ αὐτῆς διήρχετο ἡ ἰδιαζούσης ἐμπορικῆς καὶ στρατιωτικῆς σημασίας ὁδὸς ἀπὸ τῆς πελαγονικῆς πρωτεύουσος πρὸς τὰς περιοχὰς τῆς Κεντρικῆς Ἀλβανίας καὶ Κοσσόβου. Ἡ ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τῆς Ἑγνατίας

Μακεδονίας, Ἀθήναι 1914, σ. 257-323. Τὰ νομοθετικά κείμενα εἰς Δ. Νικολαΐδου, Ὁθωμανικοὶ Κώδικες, ἥτοι συλλογὴ ἀπάντων τῶν Νόμων τῆς Ὁθωμ. Αὐτοκρατορίας, Διαταγμάτων, Κανονισμῶν, Ὁδηγίων καὶ Ἐγκυκλίων, τ. α'-δ', Κωνσταντινούπολις 1889-1891³, passim, καὶ G. Young, Corps de Droit Ottomane, τ. I-VII, Oxford 1905-1906, passim. Περὶ τοῦ τρόπου ἀντιμετωπίσεως τῶν φορολογικῶν βαρῶν ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων, βλ. A. Fattal, Le statut légal des Non-Musulmans en pays d'Islam, Beyrouth 1958, σ. 264-343, ἐνθα βιβλιογραφία καὶ διὰ τὸν βαλκανικὸν χῶρον.

1. Ἀρθρ. 1 τοῦ Νόμου «Περὶ τῶν ἐκτελεστέων πράξεων κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ὀρισμένων φόρων μεταξὺ τῶν κατοίκων τῶν ἐν ταῖς Νομαρχίαις καὶ διοικήσεσι χωρίων καὶ συνοικιῶν» τῆς 15 Ρεῖζέπ 1277 (28 Ἰανουαρίου 1861), βλ. Δ. Νικολαΐδου, ἑ.ἀ., τ. δ', σ. 3775. [Διὰ τὴν ἀντιστοιχίαν τοῦ μουσουλμανικοῦ ἡμερολογίου πρὸς τὸ γρηγοριανὸν ἐχρησιμοποίησα τοὺς πίνακας τοῦ Faik Reşit Unat, Hicri tarihleri milâdî tarihle çevirme kilavuzu, Ankara (Türk Tarih Kurumu Yayınlarından, VII, seri-No. 37) 1959].

2. Τὸ διανεμητικὸν σύστημα εἰσπράξεως τῶν φόρων ὑπεβόηθησε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κοινοτήτων, καθ' ὅσον αὐταὶ ἀπέσπασαν δικαιοδοσίας καὶ ἀρμοδιότητας, βλ. Ν. Μοσχοβάκη, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ τουρκοκρατίας, Ἀθήναι 1882, σ. 78-81· Α. Αντρέαδης, L'administration financière de la Grèce sous la domination turque, «Revue des Études Grecques» τ. 23 (1910), σ. 163-164 [ἀνεδημοσιεύθη εἰς: Ἀνδρέου Μ. Ἀνδρεάδου, Ἔργα, τ. α', Ἀθήναι 1938, βλ. σ. 700-701]· Διον. Ζακυθηνόυ, Ἡ Τουρκοκρατία. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, Ἀθήναι 1957, σ. 34-35· Ν. Πανταζοπούλου, Ἑλλήνων συσσωματώσεις κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, «Γνώσεις» τχ. 7-8 (Ἰούλιος-Αὐγούστος 1958), σ. 83. Εἰδικῶς περὶ τῶν φορολογικῶν ἀρμοδιοτήτων τῶν μουχτάρηδων, βλ. A. Heidborn, ἑ.ἀ., τ. I, Vienne-Leipzig 1908, σ. 170-171.

δόδ¹ ἔβαιναν ἀπὸ Μοναστηρίου διὰ τοῦ χωρίου Κάζανι καὶ τοῦ Χάνι Διαβατοῦ πρὸς ΒΔ., διήρχετο ἐκ Ρέσνης καὶ κατόπιν ἀνέρχετο εἰς τὸ χάνι Σαλή πασά εἰς ὕψος 921 μ., ἐνθα διεκλαδοῦτο². Ἡ κωμόπολις ἐκαλεῖτο παρὰ τῶν Ἀλβανῶν Ρεσένη, τῶν Βουλγάρων Ρέσεν καὶ τῶν λατινοφώνων Ἑλλήνων (Ἀρμάνων)³ Ρέσιανι(οι). Τὸ τελευταῖον παρουσιάζει ὁμοιότητα πρὸς τὸ τοιοῦτον Ρέσινα, ὄνομα πόλεως τῆς βορείου Μεσοποταμίας μετονομασθείσης παρὰ τῶν Βυζαντινῶν εἰς Θεοδοσιούπολιν⁴. Ἐκ τῆς Μεσοποταμίας ὁ Ἰωάννης Τιμισκῆς μετέκισε κατοίκους εἰς τὴν Θράκην, ὁ δὲ Βασίλειος Β' εἰς τὴν Μακεδονίαν⁵. Δὲν ἀποκλείεται κάτοικοι τῆς ἀσιατικῆς πόλεως νὰ ἐγκατεστάθην εἰς τὴν βάλκανικὴν κωμόπολιν, δώσαντες εἰς τὴν νέαν πατρίδα τὸ ὄνομα τῆς γενετείρας⁶. Οὕτω δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, πιθανῶς, καὶ ὁ μέγας, κατ' ἀναλογία, πρὸς τὸν λοιπὸν πληθυσμὸν τῆς, ἀριθμὸς γηγενῶν Ἀθιγγάνων, ἀπογόνων τοῦ ἀθιγγανικοῦ στοιχείου τοῦ μετοικισθέντος μεσοποταμικοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν τῆς πρεσποαχριδινῆς λεκάνης εἶχον ἐγκατασταθῇ ἄτομα καὶ ἐξ ἄλλων φυλῶν, ὥς Ἀρμένιοι παρὰ τῶν ἀνωτέρω αὐτοκρατόρων⁷ καὶ τοῦ τσάρου Σαμουήλ⁸.

Κατὰ τὴν μεταβυζαντινὴν περίοδον, ἡ παλαιότερα (γνωστὴ εἰς τὸν γρά-

1. N. G. L. Hammond, *A History of Macedonia*, τ. I, Oxford 1972, σ. 41-42, 45 καὶ χάρις ὑπ' ἀριθ. 6. Ὁ Hammond ταυτίζει τὴν Ρέσναν μὲ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἀντανίαν, ἑ.ἀ., σ. 86, σημ. 3. Τὴν παραπομπὴν ὀφείλω εἰς τὸν φίλον κ. Δ. Σαμσάρην, τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ.

2. Τρ. Εὐαγγελίδου, *Νέα Ἑλλάς*, Ἀθῆναι 1913, σ. 52. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1911 ἐγένετο ἀπόπειρα ἐγκαταστάσεως συγκοινωνίας δι' αὐτοκινήτου μεταξὺ Μοναστηρίου, Πριλάπου καὶ Ρέσνης, βλ. τὸ εἰδησεογραφικὸν ἄρθρον: Οἰκονομολογικά. Μοναστήριον, «Ἐμπορικὴ καὶ Γεωργικὴ Ἐπιθεώρησις» τ. 2, (Θεσσαλονίκη, 1911), σ. 224.

3. Χρησιμοποιοῦ τὸν ὄρον αὐτὸν πρὸς δήλωσιν τῶν διγλώσσων (ἐλληνοφώνων καὶ λατινοφώνων) Ἑλλήνων, διότι οὕτως οἱ ἴδιοι ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς, ἐνῶ οἱ ὄροι «Βλάχου» ἢ «Κουτσόβλαχου» δημιουργοῦν ἀδικαιολόγητον συσχετισμὸν μὲ τοὺς ἄλλοθενεῖς Βλάχους τῆς Ρουμανίας, βλ. Σ. Λιάκου, Ἡ καταγωγὴ τῶν Ἀρμάνων, Θεσσαλονίκη 1965, σ. κβ'.

4. Βλ. E. Honigmann, *Die Ostgrenze des Byzantinischen Reiches von 363 bis 1071*, Bruxelles 1935, σ. 213. Πρβλ. A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford 1911³, σ. 219-220, 222.

5. Βλ. P. Charanis, *The Transfer of Population as a Policy in the Byzantine Empire*, «Comparative Studies in Society and History», τ. 3 (1961), σ. 146.

6. Ὁ K. Grečak, *Pŭtvanija po Bŭlgarija*, Sofija 1974, σ. 348, σημ. 16, παραθέτει, πλὴν δὲν ἀποδέχεται, ἐτυμολογίαν τοῦ τοπωνυμίου Resen ἐκ τοῦ «rosen» (=δικτάμνου), φεομένου εἰς τὰ ὁμώνυμα χωρία τῶν περιοχῶν Kraiste καὶ M. Τυρνόβου ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀχρίδος ἐν Μακεδονίᾳ.

7. P. Charanis, αὐτόθι.

8. Βλ. *B. Prokić, *Die Zusätze in der Handschrift des Johannes Skylitzes. Codex Vindobonensis Hist. Graec. LXXIV. Ein Beitrag zur Geschichte des sogenannten Westbulgarischen Reiches*, München 1906, σ. 51.

φοντα) μνεία της κομποπόλεως ανήκει εις τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος. Εἰς τουρκικὸν ἔγγραφον τῶν ἐτῶν 1647-1649 μνημονεύεται ὁ Ἀχμέτ ἐφένδης ἐκ Ρέσνης¹. Ὀλίγον ἀργότερον, τῷ 1670, ἐπεσκέφθη τὴν Ρέσναν ὁ Τοῦρκος περιηγητὴς Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή, ὅτε περιώδευεν εἰς τὴν Βαλκανικὴν διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ στρατοῦ τῶν Ὀθωμανῶν τιμαριούχων πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Μάνης². Παρατήρησεν εἰς τὴν «εὐπορὴ κομόπολη» αὐξοῦσαν οἰκονομικὴν κίνησιν, χάρις εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ριζῶν βαφῆς, δύο συνοικίας, 180 οἰκίας, δύο τεμένη, ἓνα μεντρεσέν, ἓνα τεκέν δερβίσηδων, ἐν πανδοχείῳ καὶ εἴκοσι καλῶς ἐργαζόμενα μικρὰ καταστήματα. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἀπηρτίζετο ἐκ μουσουλμάνων καὶ χριστιανῶν κατ' ἰσομοιρίαν³. Ἡ κομόπολις ἦτο ἔδρα ναίπη (ὑποκαδῆ)⁴. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος εἰς αὐτὴν ἤδρευεν ὁ μουδῆρης (ὑποέπαρχος) τοῦ ναχιγιέ (δήμου)⁵ τῆς Ἄνω Πρέσπας, περιλαμβάνοντος 31 χωρία⁶ καὶ ἀνήκοντος ἀπὸ τοῦ 1908 εἰς τὸν καζὰν Μοναστηρίου τοῦ ὁμωνύμου σαντζακίου καὶ βιλαετίου. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1880 περίπου, ἡ Ρέσνα διέθετε τηλεγραφεῖον, λειτουργοῦν ὀρισμένας ὥρας καὶ δεχόμενον τηλεγραφήματα εἰς ἀνατολικὰς καὶ δυτικὰς γλώσσας⁷. Ἐπίσης, ταχυδρομικὸν γραφεῖον ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ὑπηρεσίας, συνήθους ἀλληλογραφίας καὶ ἐπὶ συστάσει καί, ὥς με ἐπαγγελματικὴν εὐσυνειδησίαν ἐτονίζετο εἰς τοὺς Μπαϊντεκερ τῆς ἐποχῆς⁸, χρηματαποστολῶν ἐντὸς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ πρὸς Περσίαν διὰ τῆς ὁδοῦ «Μπαχκαλῆ-Ντελιμάν»⁹. Ὑπῆρχον δύο τεμένη, εἰς ναός,

1. Βλ. Α. Ι. Matkovski (ἐπιμ.), Turski izvori za ajdustvoto i aramistvoto vo Makedonija, 1620-1650, Skopje 1961, σ. 721.

2. Βλ. Β. α. σ. Δημητριάδης, Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 308-310.

3. Β. α. σ. Δημητριάδης, ἔ.α., σ. 309.

4. Β. α. σ. Δημητριάδης, ἔ.α., σ. 308· πρβλ. σ. 86.

5. Βλ. Χ. α. ρ. Πουλίου, Διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Μακεδονίας, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», τ. 4. (1911), σ. 162.

6. Ν. Θ. Σχινᾶς, Ὀδοπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας, Ἡπείρου, νέας ὁροθετικῆς γραμμῆς καὶ Θεσσαλίας, τχ. β', Ἀθῆναι 1886, σ. 285. Τὰ χωρία τοῦ ναχιγιέ βλ. εἰς V. K ū n č o v, Makedonija. Etnografia i statistika, ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀπάντων του: Izbrani proizvedenija, τ. II, Sofija 1970, σ. 540-541. Ὁ καζὰς τῆς Πρέσπας διηρέθη κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα εἰς δύο ναχιγιέδες, τὸν τῆς Κάτω Πρέσπας με κέντρον τὸ χωρίον Δρένοβον καὶ τὸν τῆς Ἄνω με ἔδραν τὴν Ρέσναν. Τῷ 1908 οἱ δύο ναχιγιέδες ὑπῆχθησαν εἰς τὸν καζὰ Μοναστηρίου, βλ. R. Stojkov, La division administrative de l'Eyalet de Roumélie pendant les années soixante du XVIIe siècle, selon un registre turc-ottoman de 1668-1669, «Studia Balcanica», τ. 1 (1970), σ. 210, σημ. 41.

7. Ν. Θ. Σχινᾶς, ἔ.α., τχ. γ', σ. 840.

8. Ν. Θ. Σχινᾶς, αὐτόθι.

9. Παρὰ τὴν ἔρευναν εἰς τὴν χρηστικὴν ἔκδοσιν τοῦ D. E. Pitcher, An Historical Geography of the Ottoman Empire, Leiden 1972, δὲν κατάρθωσα νὰ ἐντοπίσω τὰ ὑπὸ τοῦ Ν. Σχινᾶ μνημονεύμενα τοπωνύμια.

τρία σχολεῖα καὶ «ὀρολόγιον ἐπὶ πύργου»¹. Ἦτο μία τυπικὴ βαλκανικὴ κωμόπολις μὲ καλὴν ἐμπορικὴν καὶ βιοτεχνικὴν κίνησιν καὶ ἀξιόλογος συγκοινωνιακὸς κόμβος, ἐξ οὗ διήρχοντο περιγηται, κατάσκοποι καὶ πράκτορες ξένων προπαγανδῶν εἰς τὸν πολυπαθὴ μακεδονικὸν χῶρον². Ἐστερεῖτο τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς προΐουσης ἀκμῆς τῶν ἀστικῶν κέντρων³. Διεθνῶς κατέστη γνωστὴ διὰ τοῦ κινήματος τῶν Νεοτούρκων, τὸ ὁποῖον προητοιμάσθη εἰς τοὺς στρατῶνας τῆς παρὰ τοῦ Νιαζῆ βέη καὶ ἐξεργάγῃ τῷ 1908⁴. Μετὰ τὴν ἐπικράτησίν του, ἡ Ρέσνα περιέπεσε καὶ ἄλιν εἰς τὸν λήθαργον τῆς ἐπαρχιακῆς πόλεως, τῆς ὁποίας ἡ ἀκτινοβολία δὲν διεχέετο πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ναχιγιέ της, μολοντὶ ἐνεφανίζετο πλέον πολυάνθρωπος καὶ ἀκμάζουσα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἑβλιγιᾶ. Ἡ γειτνίασις μὲ τὰ ἀστικά κέντρα τοῦ Μοναστηρίου, Πριλάπου, Κρουσόβου, Ἀχρίδος, Κορυτσᾶς, Φλωρίνης, ἀπετέλει ἀνασταλτικὸν παράγοντα εἰς τὴν ἀνάδειξίν της. Οἱ κάτοικοί της παρέμενον κατὰ τὸν πλεῖστον γεωργοί⁵, ἀσχολούμενοι κυρίως μὲ τὴν παραγωγὴν δημητριακῶν καὶ τὴν καπνοκαλλιέργειαν⁶. Εἰς ἀντίβαρον, ὁ ὑπάρχων ἀστικὸς πληθυσμὸς ἐφημίζετο διὰ τὰ πνευματικά του χαρίσματα καὶ τὴν ἐμπορικὴν ἐπιδεξιότητα⁷. Ἡ ἐπίδρασις τῆς Ρέσνης ἐπὶ

1. Ν. Θ. Σχινᾶς, ἔ.ἀ., τχ. β', σ. 285.

2. Περιγραφὴν τῆς Ρέσνης παρὰ περιγητῶν, βλ. εἰς M. E. Durham, *The Burden on the Balkans*, London 1905, σ. 90-107· J. Fraser, *Pictures from the Balkans*, London 1906, σ. 218-232· Mary-A. de laide Walker, *Through Macedonia to the Albanian Lakes*, London 1864, σ. 180, (τὸ πλούσιον εἰς πληροφορίας βιβλίον τῆς Walker μετεφράσθη προσφάτως εἰς τὴν ἑλληνικὴν παρὰ τοῦ Κ. Πύρζα, Διὰ τῆς Μακεδονίας ὡς τίς ἀλβανικὰς λίμνες, Θεσσαλονίκη 1973, σ. η' + 155).

3. Εἶναι ἐνδεικτικόν, νομίζω, τὸ γεγονὸς ὅτι παρὰ τὴν ἐρευνάν μου εἰς τὰ εὐρετήρια τῶν διακοσίων περίπου τόμων τοῦ ἀρχείου τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς (Υποκαταστήματος Θεσσαλονίκης καὶ Πρακτορείου Μοναστηρίου), ἀποκειμένου εἰς τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Μακεδονίας, οὐδὲνα ἔμπορον τῆς Ρέσνης ἀνεύρον. Βεβαίως, δὲν ἀποκλείεται οἱ ἔμποροι τῆς κομποπόλεως νὰ συνηλλάσσοντο μὲ ἄλλα τραπεζικὰ ἰδρύματα.

4. Περί τῶν κινήσεων τοῦ Νιαζῆ βέη ἐν Ρέσνῃ, βλ. F. G. Aflalo, *Regilding the Crescent*, London 1911, σ. 106 κ.ἐ· C. R. Buxton, *Turkey in Revolution*, London 1909, σ. 55-73· E. F. Knight, *The Awakening of Turkey. A History of the Turkish Revolution*, London 1909, σ. 145-165.

5. Ν. Θ. Σχινᾶς, αὐτόθι.

6. Ὁ Γ. Κοφινᾶς, ἔ.ἀ., σ. 54-61, παραθέτει τὰ κάτωθι στοιχεῖα διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ πώλησιν καπνῶν τῆς Ρέσνης κατὰ τὴν περίοδον 1906-1912:

	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912
Παραγωγὴ εἰς χλγρ.		6.955	5.395	7.934	9.247	5.545	
Πωλήσεις εἰς χλγρ.	2.161	2.322	3.322	6.434	6.103	3.438	3.619
Εἰσπράξεις εἰς γρόσια	50.124	44.778	68.403	90.109	83.887	86.241	99.370

7. Κατὰ τὸν J. Cvijic, *La Péninsule Balkanique. Géographie humaine*, Paris ἄ.ἔ. [1918], σ. 404.

της περιοχής της εξελίσσεται ευεργετικώς¹. Διέθετεν 150 έργαστήρια, 27 χάνια μετρίας χωρητικότητος, ύδρομύλους, 10 κλιβάνους και πολλά ἀγγειοπλαστεία², δώδεκα τὸν ἀριθμόν, τὰ ὅποια καὶ ἐφωδίαζον μὲ πῆλινα σκευὴ ὅλην τὴν περιοχὴν³. Τὰ ἀγγειοπλαστεία εἶχον ἐπάρκειαν πρώτης ὕλης, χάρις εἰς τὸ πηλῶδες ἔδαφος τῶν πέριξ τῆς κοινοπόλεως μέχρι τοῦ χωρίου Σούρλεντσι⁴. Ἡ ἐβδομαδιαία ἀγορὰ ἐγίνετο τὸ Σάββατον καὶ διηυκόλυνε τὰς συναλλαγάς. Εἰς τὸ μουσουλμανικὸν ἱεροδιδασκαλεῖον, τὸν μεντρεσέν τοῦ Ἑβλιγιᾶ, εἶχον προστεθῇ τὰ σχολεῖα τῶν χριστιανῶν, ἀπόδειξις τῆς ἀναγνήσεως τῶν ὑποδούλων καὶ τῆς ἐντάσεως τῶν ἐνδοβαλκανικῶν ἀνταγωνισμῶν. Ἑλληνικὴ ἐξαταξία σχολὴ ἀρρένων καὶ τετρατάξιον παρθεναγωγεῖον, στεγαζόμενον εἰς τὸ ἀνεγερθὲν τῷ 1871, τῇ συνδρομῇ τοῦ «Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων», κτίριον. Σύνολον μαθητῶν 120, διδασκάλων 6. Δύο βουλγαρικὰ σχολεῖα 150 μαθητῶν. Ρουμανικόν, ἰδρυθὲν τῷ 1900⁵, μὲ 15 μαθητάς καὶ 3 διδασκάλους καὶ σερβικὸν 8-11 μαθητῶν⁶. Εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ἦτο αἰσθητὴ ἡ παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ συλλόγου «Ἀναγέννησις»⁷. Ἡ ποικιλία τῶν ἐκπαιδευτηρίων ὑποδηλοῖ τὴν ἐθνικὴν διαφοροποίησιν τῶν κατοίκων. Ἀσφαλὴ στατιστικὰ στοιχεῖα δὲν ὑπάρχουν· οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαχθοῦν πλεόν. Οἱ συγγραφεῖς ἢ περιηγηταὶ τῆς ἐποχῆς ἔγραφον περισσότερον ὥς θερμοὶ πατριῶται καὶ ὀλιγώτερον ὥς ἀσυγκίνητοι ἀπογραφεῖς. Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς τὴν Ρέσναν συνυπῆρχον μέλη ὅλων τῶν βαλκανικῶν ἐθνοτήτων, τόσον γνησίας συνειδήσεως ὅσον καὶ ἀπολωλότα πρόβατα, προϊόντα τῆς ἐθνογενέσεως διὰ τῶν διαφόρων προπαγανδῶν καὶ τοῦ ἐξισλαμισμού. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ πληθυσμιακὰ δεδομένα διαφέρουν κατὰ συγγραφεῖς (βλ. Παράρτημα Α', σ. 29).

Ἄκριβῃ στατιστικὰ στοιχεῖα περὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ δὲν δίδει ὁ *Κατάλογος* τοῦ ἀρχείου τῆς Μητροπόλεως Πελαγονίας, διότι περιέχει μόνον τὰ ὀνόματα τῶν Ἑλλήνων ἀρρένων ἐνηλίκων κατοίκων ἢ μεταναστῶν. Οὗτοι

1. J. Cvijić, αὐτόθι.

2. Ν. Θ. Σχινᾶς, αὐτόθι.

3. V. Kūnčov, Bitolsko, Prespa i Ochridsko, ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀπάντων του, ἑ.ἀ., τ. I, Sofija 1970, σ. 404.

4. Ν. Θ. Σχινᾶς, ἑ.ἀ., σ. 279.

5. K. Ἀνδρεάδης, ἑ.ἀ., σ. 218· C. Papanace, Sur la minorité Aroumaine (Macédo-roumaine) dans les pays balkaniques, «Buletinul Bibliotecii Române», τ. I (5) Serie nouă (Freiburg i Br. 1967-1968), σ. 208. Πρβλ. M. D. Peyfuss, Die Rumänische Propaganda in der «Makedonischen Frage» im Jahre 1898. Ein Bericht des Österreichisch-Ungarischen Vizekonsuls in Monastir, «Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs», τ. 27 (1974), σ. 293.

6. Βλ. Στ. Ι. Παπαδόπουλος, Ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 149-150· V. Kūnčov, ἑ.ἀ., σ. 422.

7. Στ. Ι. Παπαδόπουλος, ἑ.ἀ., σ. 150.

ἦσαν 220¹, ἡλικίας «25 μέχρι τῶν 100 ἐτῶν». Ἐξ αὐτῶν, 143 φέρονται ὡς μόνιμοι κάτοικοι τῆς Ρέσνης, 1 ἄνευ διαμονῆς καὶ 76 μετανάσται. Ἀριθμὸς ἐλληνικῶν οἰκῶν 151, ἐξ ὧν 150 ἔκειντο εἰς τὴν συνοικίαν Μπαλιά καὶ 1 εἰς τὴν συνοικίαν Σαλῖς. Τὸ σύνολον τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἀναγράφεται. Μαζὶ μὲ τὰς οἰκογενεῖας τῶν μεταναστῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς συνηθίζετο, θὰ παρέμενον εἰς τὴν γενέτειραν, δυνάμεθα νὰ υπολογίσωμεν τοὺς Ἑλλήνας κατοίκους εἰς 800 ἕως 1.000. Εἰς τὸν ἐλληνικὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν δέον ὅπως προσθέσωμεν καὶ τὰς οἰκογενεῖας 13 κτηνοτρόφων «οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς Ῥέσναν», κατὰ τὴν φρασεολογίαν τοῦ *Καταλόγου*, καὶ ἀναγράφονται κεχωρισμένως. Πρόκειται περὶ κτηνοτρόφων τοῦ ὄρους Ἰστόκ, πλουσίως θερινῆς κατοῦνας². Οἱ ἱστοκίνοι κτηνοτρόφοι ἦσαν Ἀρμάνοι, προερχόμενοι ἐκ τοῦ χωρίου Περιβόλι τῶν Γρεβενῶν. Παρέμενον εἰς τὴν βοσκὴν τοῦ Ἰστόκ, «περίφημη στῆν Ἀραβία, τὴν Περιοία καὶ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα»³, ἀπὸ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μέχρι τῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ κατόπιν κατήρχοντο εἰς τὰ χειμαδιὰ τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος. Σήμερον, ὅσοι ἀπέμειναν, εὐρίσκονται εἰς τὸ Μακρυχώρι Λαρίσης. Μικρὸς ἀριθμὸς τῶν διεχέιμαζεν εἰς τὴν Ρέσναν, μολονότι δὲν εἶχον ἐκεῖ, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ *Καταλόγου*, κτηματικὴν περιουσίαν.

Εἰς τὴν Ρέσναν, ὅπως εἰς ὅλα τὰ τμήματα τῆς Πελαγονίας⁴, ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς ἀπληρτίζετο κατὰ βάσιν ἐξ Ἀρμάνων⁵. Οἱ Ρεσινῶται Ἀρμάνοι

1. Εἰς τὴν στήλην τοῦ ἀϋξοντος ἀριθμοῦ τοῦ *Καταλόγου* ἀναγράφεται τελευταῖος ὁ ἀριθμ. 221, ἀλλὰ ὁ ἀριθμ. 174 παραλείπεται.

2. M. - A. Walker, ἑ.ἀ., σ. 103 τῆς ἐλληνικῆς μεταφράσεως· Σ. Λιάκου, Σύνοψη ἐπισκόπησι τῆς ἱστορίας τῶν Ἀρμενταρίων τῆς Μικρουράκης, Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 39, σημ. 86. Γενικῶς διὰ τὰς κατοῦνας τῆς σημερινῆς γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας, βλ. J. Trifunovski, Današnji vlaški katuni u Makedoniji, «Simpozijum o Srednjojvekonnom Katunu», Sarajevo 1963, σ. 171 κ.έ.

3. Κατὰ τὸν Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή, βλ. Β. Δημητριάδη, ἑ.ἀ., σ. 307.

4. Πελαγονία φυσικογεωγραφικῶς καλεῖται ἡ ἐξικνουμένη μέχρι τοῦ Κρουσόβου πεδιάς Φλωρίνης-Μοναστηρίου. Ἐξ ἐπὶ πρῶτος πολιτικῆς γεωγραφίας ὁμοῦ, ἐπεκράτησεν εἰς τὴν βιβλιογραφίαν ὁ ὄρος «Πελαγονία» πρὸς δὴλωσιν τῆς περιοχῆς τῶν καζάδων Ἀχρίδος, Μοναστηρίου καὶ Πριλάπου (Περλεπέ), βλ. Θ. Καραζή, Οἱ χαμένες πατρίδες τῶν Ἑλλήνων, Ἀθῆναι 1973, σ. 205, καὶ χάρτην εἰς C. Vavoukos, Der Beitrag des Griechentums von Pelagonien zur Geschichte des Neuereu Griechenlands, Thessaloniki 1963. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὰ δίπτυχα (ψυχοχάρτι) τῆς Μονῆς Ζωγράφου τοῦ Ἁγίου Ὁρους (Zografski pomernik, 17ου-18ου αἰ.), ἡ Ρέσνα μνημονεύεται ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν Πελαγονίαν, βλ. J. Ivanov, Bŭlgarite v Makedonija, Sofija 1917, σ. 182· τοῦ αὐτοῦ, Bŭlgarski starini iz Makedonija, Sofija 1931², σ. 508. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν αὐτὴν ὁ ὄρος «Πελαγονία» χρησιμοποιεῖται καὶ ἐνταῦθα, μολονότι φυσικογεωγραφικῶς ἡ Ρέσνα κεῖται εἰς τὴν πρεσποαχριδινὴν λεκάνην.

5. βλ. Μ. Χρυσόχοου, Βλάχοι καὶ Κουτσόβλαχοι, Ἀθῆναι 1909, σ. 36 κ.έ. Οἱ

προήρχοντο, κατά μέγα ποσοστόν, ἐκ τοῦ βορειότερον αὐτῆς κειμένου παλαιοῦ χωρίου Πλάκ(1)¹ καὶ ἐξ ἐποίκων τῶν χωρίων Γκόπεσι (Γκόπισια), Μηλοβίστης, Πισοδερίου καὶ τῆς κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετίαν τοῦ 17ου αἰῶνος διαλυθείσης, ἔνεκα τῆς σταδιακῆς παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν καταλύσεως τῶν ἀρματολικίων², κωμοπόλεως Βατεάρνικου, γειτονικῆς πρὸς τὰ συγχρόνως καταστραφέντα χωρία Γράμμουστα καὶ Λιντόπεα (Λιντοῦπι)³. Ἐπίσης προήρχοντο ἐκ προσφύγων τοῦ μογλενικοῦ χωρίου Νώτια, τῆς ἐπὶ Βασιλείου Β' Ἐνωτίας⁴, οἱ ὅποιοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἄνω Πρέσπαν μετὰ τὸν ἐξισλαμισμὸν τῆς πατρίδος τῶν τῷ 1671⁵ οὗτοι ἤσκουν πρωτίστως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀγγειοπλάστου⁶. Ὁ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος ἐπισκεφθεὶς τὴν Ρέσπαν Σέρβος Sp. Gorčenić, εὗρεν εἰς αὐτὴν 660 Ἕλληνας, ἐξ ὧν 650 Ἀρμά-

«ὀλίγοι Βλάχοι» τῆς Ρέσνης, κατὰ τὸν Κ. Ἀ ν δ ρ ε ἰ δ η ν, ἑ.ἀ., σ. 218, εἶναι οἱ ρουμανίζοντες τῆς κωμοπόλεως καὶ οὐχὶ τὸ σύνολον τοῦ ἀρμανικοῦ πληθυσμοῦ της. Τοῦτο διευκρινίζεται παρὰ τοῦ ἰδίου, τονίζοντος περαιτέρω ὅτι οἱ «Βλάχοι» οὗτοι ἱδρυσαν κατὰ τὸ 1900 σχολεῖον (=ρουμανικόν).

Εἰς τὴν τὸν πρῶτον τῷ 1876 ἐκδοθεῖσαν, καὶ παραμένουσιν εἰσέτι κλασσικὴν, βουλγαρικὴν ἱστορίαν τοῦ Κωνσταντίνου Γίρετσεκ, ἀναφέρονται 100 ἀρμανικαὶ οἰκίαι ἐν Ρέσπῃ, βλ. Κ. Γ ρ ε ῖ ε κ, *Istorijska na Bŭlgarije*, Sofija 1929, σ. 439. Ὁμοίως οἱ Α. J. B. W a c e m. S. T h o m p s o n, *The Nomads of the Balkans. An Account of Life and Customs among the Vlachs of Northern Pindus*, London 1914, σ. 217, εὗρον εἰς τὴν Ρέσπαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰ., 100 καὶ πλέον ἀρμανικὰς οἰκογενεῖας, προερχομένας ἐκ Μοσχόπολεως, Τούρκους, Ἀλβανούς καὶ πλειοψηφίαν Βουλγάρων, τὴν ὁποίαν διεπίστωσεν εἰς τὸ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ περηγητικόν του καὶ ὁ V. G r i g o r o ν i ć, *Očerkŭ putešestvija po Evropejskoj Turcii*, Moskva 1877, σ. 144, ἀναφέρων συγχρόνως τὴν ὑπαρξίν ἑλληνικοῦ σχολεῖου καὶ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (τὰς πληροφορίες τοῦ V. Grigorović ἀρῶμαι ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ N. V. M i c h o v, *Naselenieto na Turcija i Bŭlgarija prez XVIII i XIX v.*, τ. V, Sofija 1968, σ. 39). Οἱ ἐκ τῶν Ἀρμάνων τῆς Ρέσνης ὀλίγοι ρουμανίζοντες εἶχον ἤδη ἀπὸ τοῦ 1870 συνεργασίαν μὲ τὴν βουλγαρικὴν ἔθνικο-εκκλησιαστικὴν κίνησιν, βλ. M. D. P e y f u s s, *Die Aromunische Frage*, Wien-Köln-Graz 1974, σ. 66.

1. Περὶ τοῦ ὁποίου, βλ. Σ. Λ ι ἄ κ ο υ, ἑ.ἀ., σ. 29, σημ. 35.

2. Βλ. M. V a s i ć, *Die Martolosen im Osmanischen Reich*, «Zeitschrift für Balkanologie», τ. 2(1963-1964), σ. 181. Τὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ M. V a s i ć, *Martolosi u jugoslovenskim zemljama pod turskom vladavinom*, Sarajevo (ANU-Djela, Kn. XXIX, Od. Istorijsko-Filoloskih Nauka, kn. 17) 1967, σ. 286, δὲν κατάρθωσα νὰ συμβουλευθῶ.

3. Περὶ τῶν διωγμῶν καὶ μετοικεσιῶν, βλ. Σ. Λ ι ἄ κ ο υ, Λιντοῦπι, «Μακεδονικὴ Ζωή», τχ. 69 (Φεβρουάριος 1972), σ. 28. Πρβλ. T. P a p a h a g i, *Originea Mulovištenilor și Gopešenilor în lumina unor texte*, «Grai și Suflet», τ. 4 (București 1930) τχ. 2, σ. 12 (ἀνατύπου).

4. G. S c h l u m b e r g e r, *L'épopée byzantine. II partie: Basile II*, Paris 1900, σ. 356.

5. T. H. C a p i d a n, *Meglenoromânii*, τ. I, *Istoria și graiul lor*, București 1925, σ. 17.

Κατὰ τὸν Π. Παπαγεωργίου, Ὁ ἐξισλαμισμὸς τοῦ μακεδονικοῦ χωρίου «Νοτίων». Ἀνέκδοτος ἱστορικὴ παράδοσις τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», τ. 2 (1909), σ. 91-95, ὁ ἐξισλαμισμὸς ἐγένετο τῷ 1759. Πρβλ. Ἀ. π. Β α κ α λ ο π ο ὐ λ ο υ Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, 1354-1833, Θεσσαλονικὴ 1969, σ. 328.

6. T. H. C a p i d a n, αὐτόθι.

νοὺς καὶ 10 Γραικοὺς¹. Εἰς τὸ παρακείμενον χωρίον Γιάγκοβets (Γιαγκοβί-
τσιον=Γιανκοχώρι), ὀνομασθέν οὕτως ἐκ τοῦ πρώτου περὶ τὸ 1730 οἰκιστοῦ
τοῦ Ἀρμάνου ἐκ Νικολίτσης Γιάνκο Οἰκονόμου², εὗρεν πληθυσμὸν ἀπαρτι-
ζόμενον ἐξ ἡμισείας παρ' Ἀρμάνων καὶ Σέρβων³. Ὁ ἀρμανικὸς ὅμως πλη-
θυσμὸς τῶν βουλγαροφώνου πλειοψηφίας κωμῶν καὶ χωρίων, εἶχεν ἤδη
ἀρχίσει ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος νὰ γνωρίζῃ κρούσματα ἀφομοιώ-
σεως. Ὁ Σέρβος γεωγράφος J. Cvijić διεπίστωσεν εἰς τὰ χωρία τῶν περιο-
χῶν Δριμκόλ (πλησίον τῆς Στρούγκας), ὄρους Γιαμπλάνιτσα, Μοριχόβου,
καὶ Ἄνω Πρέσπας, ἡ ὁποία μέχρι τοῦ 1830 περίπου εἶχε σαφῆ τὴν ὑπεροχὴν
τοῦ ἐπιχωρίου Ἑλληνισμοῦ, πολυάριθμα ἴχνη σλαβικῆς ἀφομοιώσεως τῶν
Ἀρμάνων⁴. Εἰς τὴν Ρέσναν καὶ Γιάγκοβets ἀνεῦρεν ἀρμανικὰς οἰκογενεῖας
ἀφομοιωθεῖσας ἀπὸ τοὺς Σλάβους, ἀλλὰ μὴ υἰοθετησάσας εἰσέτι τὴν ἐορτὴν
τῆς «Slava»⁵. Πλὴν τῶν γηγενῶν Ἀρμάνων τῶν ἀνωτέρω χωρίων, εἰς ἑκα-
στον τῶν ἀμιγῶν βουλγαρικῶν κολληγικῶν χωρίων τῆς Ἄνω Πρέσπας⁶
ὑπῆρχε, τοῦλάχιστον μέχρι τῶν βαλκανικῶν πολέμων, μικρὸς ἀριθμὸς ἐποί-
κων ἀρμανικῶν οἰκογενειῶν ἀσχολουμένων ἀποκλειστικῶς μὲ ἀστικά ἐπαγ-
γέλματα καὶ θρησκευτικο-εκπαιδευτικὰ λειτουργήματα. Αἱ οἰκογένειαι αὗ-
ται ἀφομοιώθησαν κατὰ κανόνα ἀπὸ τὸν σλαβικὸν πληθυσμὸν μετὰ τὴν ἐν-
σωμάτωσιν τῆς περιοχῆς Ἄνω Πρέσπας εἰς τὴν Σερβίαν. Ἦσαν ἡ τελευ-
ταία ζεῖδιωρος πνοὴ τῆς ἐλληνικῆς πολιτιστικῆς καὶ οἰκονομικῆς δραστη-
ριότητος καὶ συγχρόνως οἱ πρῶτοι χρονολογικῶς ἐκπρόσωποι τῆς ἀστικῆς
τάξεως εἰς τὸ ἐκτεταμένον ἑδαφικῶς καὶ ποικίλῳ ἐθνολογικῶς τρίγωνον
μεταξὺ Ἀχρίδος-Δίβρης-Κιτσέβου.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω, αἱ περιοχαὶ τῆς Πελαγονίας δύνανται γενικῶς νὰ
διακριθῶν ἐξ ἐπόψεως ἐλληνικοῦ γηγενοῦς πληθυσμοῦ, κατὰ τὰς τελευ-
ταίας δεκαετίαις τῆς τουρκοκρατίας, εἰς: α) Τὰ ἀστικά κέντρα καὶ τὰς κτη-
νοτροφικὰς κατοῦνας, ἔνθα ὑπῆρχεν ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἀρμάνων
ἐναντὶ τῶν Βουλγάρων. Ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς δὲν ἀφομοιώθη καί, μετὰ τοὺς
βαλκανικοὺς πολέμους, κατέφυγεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν Μακεδονίαν, ὅσον

1. S p. G o p ĉ e n i ć, Makedonien und Alt-Serbien, Wien 1889, σ. 121.

2. A n. H â ĉ i u, Aromânii. Comerț, industrie, arte, expansiune, civilizația, Focșani 1936, σ. 109.

3. S p. G o p ĉ e n i ć, ἔ.ἀ., σ. 122.

4. J. C v i j i ć, ἔ.ἀ., σ. 399.

5. J. C v i j i ć, ἔ.ἀ., σ. 400.

6. Περὶ τῶν κολλήγων, ἀποκλειστικῶς Σλάβων, τῆς περιοχῆς, βλ. διὰ τὴν μετὰ τὸ
Τανζιμάτ περίοδον L. M i l e t i ć, Edin document ot pŭrvoto vreme na Tanzimata, «Sbor-
nik za Narodni Umotvorenija, Nauka i Knjižnina», τ. 15 (1898), σ. 371· Istoriia na Makedonskiot
narod, τ. II, Skopje 1969, σ. 11· F a n i M i l k o v a, Pozemlenata sobstvenost v bŭlgarskite
zemi prez XIX vek, Sofija 1970, σ. 196. Πρβλ. V. P a p a c o s t e a, O naraŭiune bulgară
despre aromânii din regiunea Ohrida-Monastir, «Revista Arcmânii», τ. 1, τχ. 2, σ. 130 κ.ε

δὲ τμήμα του παρέμεινε εἰς τὴν γενέτειραν συνεχίζει μέχρι σήμερον τὴν φυλετικὴν του αὐτοτέλειαν ἔναντι τῶν Σλάβων, παρὰ τὴν ἔντονον ἀφομοιωτικὴν πολιτικὴν τόσον τοῦ σερβικοῦ βασιλείου, ὅσον καὶ τοῦ σημερινοῦ καθεστώτος τῶν Σκοπίων· β) τὰς ἀγροτικὰς κώμας καὶ χωρία τὰς ἐχούσας ἀρμανικὸν πληθυσμὸν ἀριθμητικῶς ὑποδέσπερον τοῦ ὁμοχωρίου του βουλγαρικοῦ. Ἐνταῦθα οἱ Ἕλληνες εἶχον ἤδη ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος νὰ ἐλαττοῦνται, χωρὶς ὅμως νὰ ἀφομοιοῦνται καθ' ὅλοκληρίαν, καὶ γ) τὰ βουλγαρικὰ κολληγοχώρια, δημιουργήματα καὶ ἐξαρτήματα τῶν πεδινῶν τσιφλικίων καὶ βακουφίων², ἐνθα ὑπῆρχεν ἐλάχιστος ἀριθμὸς ἐποίκων ἀρμανικῶν οἰκογενειῶν, ἐγκατεστημένων ἐκεῖ διὰ τὴν ἐνάσκησιν λειτουργημάτων καὶ ἀστικῶν μεταπρατικῶν ἐπαγγελμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Σλάβοι κολληγοὶ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀσχοληθοῦν, λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ τῶν πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου. Ὁ ἑλληνικὸς οὗτος πληθυσμὸς, μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, ἐθνολογικῶς ὑποχωρεῖ.

Ἡ Ρέσνα ἀνῆκεν εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν. Ἡ «Ἑλληνοβλαχικὴ» κοινότης τῆς, ὅπως τὴν ἀπεκάλει ἡ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως³, εἶχεν ἤδη ὑποστῆ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος πλήγματα ἐκ μέρους τῆς ἐξαρχικῆς καὶ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας. Πέραν αὐτῶν, δύο ἔντονα χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ μεταναστευτικὴ τάσις καὶ ἡ ἀσκησις πρωτίστως ἀστικῶν ἐπαγγελμάτων, ὠδήγησαν εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ ἐν τῇ κωμοπόλει.

Ὁ τελευταῖος ἀπηρτίζετο κυρίως ἐκ γεωργῶν. Ὡς ἐκ τούτου παρέμενε ἀμετακίνητος, κατὰ βάσιν, χωρικῶς καὶ ηὑξάνετο ἀριθμητικῶς. Ἀντιθέτως, τὸ μεταναστευτικὸν ρεῦμα τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἐντονώτατον. Ἐκτὸς τούτου, τὰ ἐκ τῆς μεταναστεύσεως κενὰ ἐπληροῦντο δημογραφικῶς διὰ τῆς καθόδου Βουλγάρων ἐκ τῆς ἐνδοχώρας καὶ ἐδημιουργεῖτο οὕτως εἰς τὴν περιοχὴν ἐν «ἐθνολογικὸν παλὶμψηστον»⁴. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν δημογραφικὴν, ἡ ἐθνο-

1. Βλ. Ἀ. π. Βακαλοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 454 κ.ἐ.

2. Περὶ τῆς ἐν γένει ὀργανώσεως αὐτῶν, βλ. W. P a d e l - L. S t e e g, De la législation foncière ottomane, Paris 1904, σ. 17 ἐπ. καὶ 27 κ.ἐ. Τὸ σύγγραμμα αὐτὸ παραμένει ὑποδειγματικόν· οἱ συγγραφεῖς του, πλὴν τῆς θεωρητικῆς καταρτίσεως, ἦσαν ἐκ τοῦ σύγγενους γένους τοῦ θέματος ὡς διατελέσαντες ὁ μὲν πρῶτος διερμηνεὺς τῆς Γερμανικῆς Πρεσβείας Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ δεῦτερος πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐπίσης, βλ. N. Ch i h a, Traité ds la propriété immobilière en droit ottoman, Le Caire 1906, σ. 49 κ.ἐ.

3. Ἐκθεσις τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς ὀθ. αὐτοκρατορίας, «Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος. Σύγγραμμα περιοδικόν», τ. 9 (1874-1875), σ. 186.

4. Κατὰ τὴν εὐστοχον παρατήρησιν τοῦ Δ η μ ο σ θ. Δ α ν ι η λ ῖ δ η, Ἡ νεοελληνικὴ κοινὴν καὶ οἰκονομία, Ἀθήναι 1934, σ. 19.

λογικὴ κάλυψις ἦτο ἀνύπαρκτος εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Ἑλλήνων μεταναστών, καθ' ὅσον οὐδεὶς ὁμοεθνὴς των ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, τῆς Θράκης ἢ τῆς Μ. Ἀσίας μετῴκει εἰς τὴν ΒΔ. Μακεδονίαν. Διὰ τοῦτο ἡ συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν παρατηρουμένην, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας, φυγὴν ἐκ τῆς Μακεδονίας πρὸς τὸ ἐξωτερικόν¹, παρέμενεν ὑψηλὴ καὶ ἀκάλυπτον ἐθνολογικῶς τὸ ἀνοιγόμενον κενόν. Ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ *Καταλόγου* ἐξάγονται τὰ κάτωθι στοιχεῖα ὡς πρὸς τὴν διακίνησιν τοῦ ἄρρενος ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ρέσνης:

Μόνιμοι κάτοικοι	143	65,00 %
Ἄνευ διαμονῆς	1	0,45 %
Μετανάσται	76	34,55 %
Σύνολον Ἑλλήνων ἐνηλίκων ἀρρένων	220	100,00 %

Κατὰ τὸ 1912, ἡ μέση ἡλικία τῶν μονίμων κατοίκων ἀνῆρχετο εἰς 47,3 ἔτη, τῶν μετanasτῶν εἰς 38,3. Ἐκ τῶν 76 μετanasτῶν, 38 κατῴκουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ 38 εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Ἡ ἐσωτερικὴ μετanasτεις κατηρῳύνετο πρὸς τὰ μεγάλα ἀστικά βαλκανικά κέντρα τῆς

1. Τὸ ἐν Θεσσαλονικὴ ὑποκατάστημα τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀνατολῆς, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 82 τῆς 1/14-4-1907 ἐγγράφου του, ἐγνώρισεν εἰς τὴν ἐν Ἀθῆναις διοίκησιν τῆς Τραπεζῆς: «...ἀπὸ τίνος πῆξῃθη καταπληκτικῶς τὸ μετanasτευτικὸν ρεῖμα καὶ μέγιστα κεφάλαια διατίθενται ἐπὶ τόκῳ ἀδροτάτῳ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς μετanasτεῦσεως παρὰ πλείστων κεφαλαιοῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἡ τάσις μετanasτεῦσεως παρατηρεῖται εἰς ὅλας τὰς ἐθνικότητας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τουρκικὴν, παρ' ὅλας τὰς δι' αὐτὴν αὐστηρὰς ἀπαγορεύσεις τῶν Ἀρχῶν», Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Μακεδονίας/ Ἀρχεῖον Τραπεζῆς Ἀνατολῆς, Γενικὴ Διεύθυνσις 1/1731, φ. 139-144. Εἰς κύριον ἄρθρόν της ὑπὸ τὸν τίτλον: Μετanasτεις, ἡ «Ἐμπορικὴ καὶ Γεωργικὴ Ἐπιθεώρησις», τ. 2 (Θεσσαλονικὴ 1912), σ. 457, ἐτόνιζεν: «Ἡ εἰς Ἀμερικὴν μετanasτεις μεθ' ὅλας τὰς περιοριστικάς της στρατολογίας διατάξεις καὶ τὰς ἀστυνομικάς ἐπιβλέψεις ὑπῆρξε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ζῳηρά, πλείστοι δὲ νέοι καὶ μεσήλικες ἀκόμη καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῆς βορείου καὶ δυτικῆς Μακεδονίας, ἐγκατέλιπον τὸ πάτριον ἔδαφος...». Περὶ τῶν ἐπιπτώσεων τῆς μετanasτεῦσεως εἰς τὴν προσφορὰν ἐργασίας καὶ τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον ἐν Μακεδονίᾳ, βλ. Γ. Κ ο φ ι ν ᾶ, Ἐ.ἀ., σ. 201.

Ἡ Ἐ μ μ. Ρ έ π ο υ λ ή, Μελέτη μετὰ σχεδίου νόμου περὶ μετanasτεῦσεως, Ἀθῆναι 1912, σ. 13, ἐτόνιζεν ὅτι κατὰ τὴν περίοδον 1899-1911 τὸ σύνολον τῶν εἰς Η.Π.Α. Ἑλλήνων, οὐχὶ μόνον ἐξ Ἑλλάδος, μετanasτῶν ἀνῆρχετο εἰς 253.983, ἐνῷ οἱ Βουλγάροι, Σέρβοι καὶ Μαυροβούνιοι μετanasτῶν συνεποσοῦντο εἰς 107.613· περαιτέρω δὲ (σ. 20) ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν Ἑλλήνων μετanasτῶν πρὸς τὸν ὅλον πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος ἀνῆρχετο εἰς 9,5⁹/₁₀₀, ἐνῷ ἡ ἀντίστοιχος τῶν Βουλγάρων εἰς 1,2²/₁₀₀ (τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα τοῦ Ἐμμ. Ρέπουλη λαμβάνω ἐκ τοῦ Μ. Τ ρ ι α ν τ α φ υ λ λ ῖ δ η, Ἑλλήνες τῆς Ἀμερικῆς, εἰς «Ἀπαντᾶς», τ. η', Θεσσαλονικὴ 1965, σ. 97-98). Περὶ τῆς μετanasτεῦσεως καὶ τῆς ἐντεθῆν μειώσεως τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, βλ. τὰς ἀπόψεις τοῦ Κ. Ἀ μ ᾶ ν τ ο υ, Βαλκανικά, δ': Σλάβοι καὶ Ἑλλήνες, εἰς «Μικρὰ Μελετήματα», Ἀθῆναι 1940, σ. 71-76· πρβλ. Δ. Σ ε ρ ε μ έ τ η, Πληροφορίαι περὶ Μακεδονίας ἐκ τῶν ἀμερικανικῶν ἀρχείων (ἀναφοραὶ προσέ- νων), Θεσσαλονικὴ 1974, σ. 20.

αυτοκρατορίας και κατά πολύ ὀλιγώτερον πρὸς τὰ γειτονικά τῆς κομποπόλεως χωρία¹. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς κατευθύνσεις ἐγκαταστάσεως, ὁ μετανάστης κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν βαλκανικῶν πολέμων ἐκινδύνευε νὰ ἀποκοπῇ τῶν προγονικῶν ριζῶν. Εἰς τὴν πρώτην ὡς Ρεσνιώτης, εἰς τὴν δευτέραν (ὡς ἐν Πριστινῇ, Σκοπίοις) καὶ ὡς Ἑλλήν. Ἀμφοτέρα τὰ προβλήματα ἐνυπῆρχον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μετανάστευσιν. Ὁ δεσμός μὲ τὴν γενέτειραν ἐξαλαροῦτο καὶ ὁ Ἑλληνισμός τῆς κομποπόλεως ἀπεδυναμοῦτο. Οἱ ἐσωτερικοὶ μετανάσται φέρονται ἐγκατεστημένοι ὡς κάτωθι: Κωνσταντινούπολις 14, Μοναστήριον 13, Θεσσαλονίκη 4, Πρίστινα 2, Σκόπια 1, Ἀχρίς 1, Γκόπεσι 1, Γιάγκοβες 1, Σρούλοβον 1. Οἱ τοῦ ἐξωτερικοῦ εὐρίσκονται εἰς Ἀμερικὴν 18, Βουλγαρίαν 14 καὶ Ρουμανίαν 6.

Ἀντιστρόφως, ἡ ἐγκατάστασις ἐτεροχθόνων εἰς τὴν Ρέσναν ἦτο σπανία. Εἰς τὸν *Κατάλογον* ἐμφανίζονται τρεῖς μόνον (ὕπ' ἀριθμ. 190, 206 καὶ 221), ἐνῶ ἕτεροι δύο (ὕπ' ἀριθμ. 47 καὶ 189) ἔχουν ἤδη μετοικίσει καὶ ἀναγράφονται μόνον διὰ τὴν καταβολὴν φόρου ὁδοποιΐας καὶ κτηματικοῦ.

Ἡ ἔλλειψις περιουσιακῶν στοιχείων δὲν ἦτο ὁ ἀποκλειστικὸς λόγος τῆς μεταναστευτικῆς τάσεως. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐπὶ συνόλου 220 ἀτόμων, 141 κατέβαλλον κτηματικὸν φόρον («βεργκῆ»)². Οὗτος ἦτο βασικὸς δείκτης τῆς ὑπάρξεως ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, ὡς ἐπιβαλλόμενος ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀγροτικοῦ ἢ ἀστικοῦ ἀκινήτου³. Εἰς τὴν καταβολὴν τούτου ὑπεχρεοῦντο τόσον μόνιμοι κάτοικοι, ὅσον καὶ μετανάσται. Ἐκ τῶν 141 ὑποχρέων τοῦ

1. Χαρακτηριστικὸν φαινόμενον τῆς βαλκανικῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αυτοκρατορίᾳ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὡς ἀπέδειξεν εἰς τὸ συστηματικὸν καὶ μοναδικὸν ἐν τῇ διεθνείᾳ βιβλιογραφίᾳ ἔργον τοῦ Ὁ Ν. Τοδορόν, *Balkanskijat grad XV-XIX vek. Socialno-ikonomičesko i demografsko rasvitie*, Sofija 1972, σ. 434-435.

2. Τὸ ὄψος τοῦ κτηματικοῦ φόρου («βεργκῆ») ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ ἀκινήτου καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς προσόδου (δεκάτη-«χαράτς») ἢ ἐκ τοῦ δικαιώματος νομῆς βακουφίου μοναχικῆς (ἐδαφονόμιον-«γέρ κίραση»). Ὁ φόρος «βεργκῆ» κατεβάλλετο ἐτησίως εἰς τὸ κρατικὸν ταμεῖον, ἐνῶ τὸ ἐδαφονόμιον εἰς τὸν ἔφορον («μουτεβελῆ») τοῦ βακουφίου καὶ ἐδαπανᾶτο συμφώνως τῇ θελήσει καὶ τοῖς τεταγμένοις ὁροις τοῦ ἀφιερωτοῦ τοῦ βακουφίου, βλ. Ν. Π. Ἐλευθεριάδου, Ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία ἐν Τουρκίᾳ, Ἀθήναι 1903, σ. 64-65, 107-108.

3. «Τῆς ἀξίας τῶν γαιῶν καὶ τῶν ἐστεγασμένων ἐν γένει», κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ ἀρθρ. 1 τῆς Ἀποφάσεως «Περὶ τοῦ κτηματικοῦ φόρου καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν προβάτων καὶ τῆς δεκάτης» τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1297 (17 Φεβρουαρίου 1879), βλ. Δ. Νικολαΐδου, ἔ.α., σ. 3803, καὶ τοῦ ἀρθρ. 2 τοῦ Νόμου «Περὶ κτηματικοῦ φόρου καὶ τεμετοῦ» τῆς 5 Ζηλ. καδ' ἐ 1303 (6 Αὐγούστου 1885), βλ. Δ. Νικολαΐδου, ἔ.α., σ. 3824. Μιλτ. Καρατζίδου, Ἑρμηνεία τοῦ περὶ γαιῶν Νόμου ἐν Τουρκίᾳ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελευταίων μεταρρυθμίσεων αὐτοῦ, Ἀθήναι 1914, σ. 7-8. Τὰ ἀστικά ἀκίνητα ἦσαν καθαρὰς ἰδιοκτησίας («μουλκ»), βλ. Ἀ. Ζ. Καλλικλή, Τὸ ὀθωμανικὸν δίκαιον ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1931, σ. 44-45, καὶ ἡννοοῦντο ὡς ἀκριβῶς τὰ ἀστικά ἀκίνητα τοῦ ἡμετέρου Ἀστικοῦ Κώδικος, βλ. Κ. Βαβοῦσκο, Ἑγχειρίδιον Ἐμπραγμάτων Δικαίου, Θεσσαλονίκη 1972⁴, σ. 17.

Καταλόγου, 98 ἦσαν μόνιμοι κάτοικοι, 23 μετανάσται ἐσωτερικοῦ καὶ 20 τῆς ἀλλοδαπῆς. Κτηματικὸν φόρον, κατὰ ταῦτα, κατέβαλλον οἱ 60,52% τῶν μεταναστῶν ἐσωτερικοῦ καὶ οἱ 52,65% τῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἤτοι οἱ 56,59% τῶν ὅλων 76 μεταναστῶν καὶ μόνον οἱ 67,83% τῶν μονίμων 143 κατοίκων. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ περιορίσωμεν τὴν αἰτίαν τῆς μεταναστεύσεως ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἔνδειαν, ἀλλὰ νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν ψυχολογικὸν παράγοντα τῆς ἀναζητήσεως εὐρύτερων πεδίων δραστηριότητος, τὴν ἐπικρατοῦσαν καὶ μετὰ τὸ Σύνταγμα τῶν Νεοτούρκων ἀνάμεινον κατάστασιν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὸ ἐπαχθὲς φορολογικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐπετεινετο ἀπὸ τὰς ὑπὲρ τοῦ ὀθωμανικοῦ δημοσίου χρέους εἰσπράξεις¹.

Ἐκτὸς τῆς μεταναστεύσεως, δεύτερος ἐνδογενὴς συντελεστὴς τῆς ἀριθμητικῆς μειώσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρέσνης ὑπῆρξεν ἡ ἀστική, κυρίως εἰπεῖν μικροαστική, δομὴ τῆς κοινωνίας των. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς, πρωτίστως στρατιωτικοὺς-ὑπαλλήλους-ἐπικαρπωτὰς τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας, καὶ τοὺς Βουλγάρους, κατὰ κανόνα καλλιεργητὰς τῆς γῆς, ὁ μόνιμος ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς κομποπόλεως ἀπέζη κατὰ βάσιν ἐξ ἀστικῶν ἐπαγγελμάτων. Ἀναμφιβόλως, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἄτομα ἐκ τῶν λοιπῶν ἐθνότητων τῆς Ρέσνης εἶχον ἤδη εἰσέλθει εἰς τὴν φάσιν τοῦ κοινωνικοῦ μετασχηματισμοῦ καὶ ἡσυχολοῦντο μὲ τὴν μεταποίησιν καὶ τὴν μεταπρασιν. Ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις τοῦ ἀστισμοῦ εἰς τοὺς ὑποδούλους χριστιανικοὺς λαοὺς εἶχε σημειωθῇ ἐνωρίτερον καὶ ἔβαινε παραλλήλως πρὸς τὴν διαδικασίαν μετατροπῆς τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας εἰς ἀγροτικὸν ἐξάρτημα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων², ἀλλὰ δὲν ἦτο ἄμειρος διαφοροποιήσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνότητων τοῦ κράτους τῶν σουλτάνων. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος, μία τοιαύτη διαφορὰ μεταξὺ τῶν

1. Ὁ Γ. Κοφινᾶς, ἑ.ἀ., σ. 312-317, παραθέτων τὰς εἰσπράξεις τῆς ἐν Μοναστηρίῳ Διευθύνσεως Δημοσίου Χρέους, ὑπολογίζει τὰ εἰς γρόσια εἰσπραχθέντα παρὰ τοῦ Πρακτορείου Ρέσνης κατὰ τὴν περίοδον 1907-1911 ὡς ἑξῆς:

	1907	1908	1909	1910	1911
Φόρος οἶνονπνεύματος	21.996	51.614	60.250	62.624	50.120
Δικαίωμα πωλήσεως ποτῶν	4.884	5.395	5.697	6.016	6.555
Χαρτόσημον	41.203	24.138	44.954	57.762	50.543
Δικαίωμα ἀλιείας	64.895	65.541	59.955	62.776	62.367
Ἄδεια ἀλιείας, κυνηγεσίας καὶ τέλος δερμάτων	1.322	1.702	2.148	5.535	3.093
Ἄδεια τουμπεκίου	—	—	—	—	—
Δεκάτη μεταξύης	—	—	—	—	137
Δεκάτη δημητριακῶν	—	—	—	496.532	903.340

2. Πρβλ. τὰς συζητησίμους κατὰ τὰ λοιπὰ ἀπόψεις τοῦ Ν. Ψυρούκη, Τὸ νεοελληνικὸ παροικιακὸ φαινόμενο, Ἀθῆναι 1974, σ. 46. Βλ. καὶ Ν. Τοδоров, ἑ.ἀ., σ. 179 κ.ε.

Ἑλλήνων καὶ τῶν μελῶν τῶν ἄλλων ἐθνικῶν ὁμάδων ἐνέκειτο εἰς τὸ ὅτι, κατὰ κανόνα, οἱ πρῶτοι ἦσαν ἄστοι, ἐνῷ οἱ δεῦτεροι παρέμενον γεωργοί. Ἐκ τοῦ *Καταλόγου* φαίνεται ὅτι οἱ διαμένοντες εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ πατρὸς τῶν οἰκίαν δὲν ἐπεβαρύνοντο, συνήθως, μὲ κτηματικὸν φόρον. Προφανῶς διότι ὁ μέγιστος ἀριθμὸς τῶν φορολογουμένων κατέβαλλε φόρον «βεργκή» δι' ἄστικά καὶ οὐχὶ ἀγροτικά ἀκίνητα. Εἰς τὰ λοιπὰ ἀναγραφόμενα φορολογικὰ στοιχεῖα δὲν δυνάμεθα νὰ βασισθῶμεν ἀνεπιφυλάκτως πρὸς διερεῦνησιν τοῦ κοινωνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς κωμοπόλεως, διότι ὁ μὲν φόρος ὁδοποιίας ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ἄγοντας ἡλικίαν ἀνωτέραν τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους καὶ μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ, ἀδιαφόρως τοῦ ἐπαγγέλματός των¹, ἀπὸ δὲ τῆς φορολογίας ἐπιτηδεύματος («παντέντ») εἶχον θεσπισθῇ πολλαὶ ἐξαιρέσεις. Ὅντως, τὸ ἄρθρ. 5 τοῦ Νόμου «Περὶ φόρου ἐπιτηδεύματος» τῆς 3 Ρεδζέπ 1296 (24 Ἰουνίου 1878)², ἐξήρει τῆς καταβολῆς τοὺς διδασκάλους, ἱερεῖς, ἰατροὺς, δικηγόρους, μηχανικοὺς, γεωργοὺς καλλιεργοῦντας ἰδίαν ἢ ἄλλοτριαν γῆν, μισθωτοὺς ἐργάτας, ὑπηρέτας, πωλητὰς ἀγαθῶν ἰδιαιτέρας φορολογίας (ὡς καπνοῦ καὶ οἶνοπνευματοδῶν ποτῶν), μισθωτοὺς μὴ ἔχοντας ἄλλην πρόσοδον πλὴν τοῦ μισθοῦ των, ἀργούς καὶ ἀνέργους³. Ἐνεκα τῶν ἐξαιρέσεων αὐτῶν, ἐβαρύνοντο εἰς τὴν Ρέσναν μὲ φόρον ἐπιτηδεύματος μόνον 96 ἄτομα, ἐξ ὧν 83, ἥτοι 86,3%, τῶν 144 μόνιμων κατοίκων (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἄνευ διαμονῆς ὑπ' ἀριθ. 10

1. Ἄρθρ. 39 τοῦ Νόμου «Περὶ τῶν ἐν ταῖς Νομαρχίαις δημαρχιῶν» τῆς 27 Ραμαζάν 1294 (5 Ὀκτωβρίου 1877), βλ. Δ. Νικολαΐδου, ἐ.ἀ., τ. γ', σ. 3081. Ἡ Ρέσνα κατέστη Δῆμος, καθ' ὃ δὲρα ναχιγιέ, δυνάμει τοῦ Παραρτήματος ὑπ' ἀριθ. 1 (τοῦ ὡς ἄνω Νόμου) τῆς 13 Σαφὲρ 1304 (11 Νοεμβρίου 1886), βλ. Δ. Νικολαΐδου, ἐ.ἀ., σ. 3092. Ὁ φόρος ὁδοποιίας ἀνῆρχετο διὰ τὸ βιλαέτιον Μοναστηρίου εἰς 16 γρόσια κατ' ἄτομον, βλ. Γ. Κωφινά, ἐ.ἀ., σ. 281.

2. Δ. Νικολαΐδου, ἐ.ἀ., τ. δ', σ. 3814-3815.

3. Ὑπῆρχον δύο εἶδη φόρου ἐπιτηδεύματος· ὁ «παντέντ» καὶ ὁ «τεμεττού». Ὁ μὲν πρῶτος ἐπεβάλλετο ἐπὶ τῆς ἀσκήσεως ἐπιτηδεύματος καὶ ἦτο πάγιος (κατὰ κατηγορίας ἐπιτηδευμάτων), ὁ δὲ «τεμεττού» ἐπὶ τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος τῶν ἀσκούντων ἐμπορίαν, τέχνην καὶ βιομηχανίαν, κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ ἄρθρ. 4 τοῦ Νόμου «Περὶ κτηματικοῦ φόρου καὶ τεμεττού» τῆς 5 Ζηλκάδ-έ 1303 (6 Αὐγούστου 1885), βλ. Δ. Νικολαΐδου, ἐ.ἀ., σ. 3825, ἐπαναλαβόντος τὸ ἄρθρ. 3 τῆς Ἀποφάσεως «Περὶ τοῦ κτηματικοῦ φόρου καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν προβάτων καὶ τῆς δεκάτης» τῆς 5 Ρεπ'ήουλεββέλ 1297 (17 Φεβρουαρίου 1879), βλ. Δ. Νικολαΐδου, ἐ.ἀ., σ. 3804. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐπιτηδευματιῶν τῆς Ρέσνης πρόκειται, προφανῶς, περὶ φόρου «παντέντ», καθ' ὅσον εἰς τὸν *Κατὰλόγον* εἶναι ἐμφανεῖς αἱ πολλαὶ ἀπαλλαγαὶ ἐκ τῆς καταβολῆς τοῦ φόρου, ἐνῷ τοιαῦται ἐξαιρέσεις δὲν ἐθεσπίζοντο διὰ τὸν «τεμεττού». Ἀντιστοίχως πρὸς τὰς ὡς ἄνω σημειωθείσας ἀπαλλαγάς, συμφώνως τῇ Νόμῳ «Περὶ φόρου ἐπιτηδεύματος» τῆς 3 Ρεδζέπ 1296 (24 Ἰουνίου 1878), βλ. Δ. Νικολαΐδου, ἐ.ἀ., σ. 3814-3815, διὰ τοῦ «παντέντ» ἐβαρύνοντο, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, οἱ ἔμποροι χονδρικῆς καὶ λιανικῆς πωλήσεως, οἱ ἀσφαλισταί, πλοιοκτῆται, μεσίται, τραπεζίται, τὰ μέλη συντεχνιῶν καὶ οἱ...«χορδισταὶ κλειδοκυμβάλων».

ταχυδρόμου)· 9, δηλαδή 23,67%, τῶν 38 μεταναστῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ 4 ἢ 10,52%, τῶν 38 μεταναστῶν τῆς ἀλλοδαπῆς, μολονότι διὰ τοὺς μετανάστας ἐν γένει θὰ πρόκειται περὶ καθυστερουμένων φόρων, καθ' ὅσον δὲν θὰ ἐφορολογούντο πλέον εἰς τὴν γενέτειραν δι' ἐπιτήδευμα. Τὸ βασικὸν κριτήριον τῆς κοινωνικῆς δομῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς κωμοπόλεως εἶναι τὰ παρ' αὐτῶν ἀσκούμενα ἐπαγγέλματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸν *Κατάλογον* ἐμφανίζονται ὡς ἐξῆς (δυστυχῶς, διὰ τοὺς μετανάστας δὲν ἀναγράφονται πάντοτε στοιχεῖα, ἀλλ' εἶναι εὐνόητον ὅτι καὶ αὐτοὶ μόνον μὲ ἀστικά ἐπαγγέλματα ἠσχολοῦντο):

α.ἀ.	Ἐπαγγέλματα	Ρέσνα	Ἐσωτερικόν	Ἐξωτερικόν	Σύνολον
A. ΑΓΡΟΤΙΚΑ					
1.	Γεωργοί	14			14
2.	Κηπουροί	5			5
3.	Ἀλιεῖς	1			1
B. ΑΣΤΙΚΑ					
I) Ἐμπορίον					
4.	Ἐμποροί	10	1		11
5.	Δερματέμποροί	1			1
6.	Παντοπῶλαι	11			11
7.	Μεσίται	1	1		2
8.	Κτηματῖαι	4			4
9.	Ξενοδόχοι	8			8
10.	Ὀπωροπῶλαι	6			6
11.	Λαχανοπῶλαι		1		1
12.	Κρεοπῶλαι	3	1		4
II) Μεταποιήσεις					
13.	Ράπται ¹	15	1	1	17
14.	Τενεκετζήδες	3			3
15.	Καλαίτζήδες	1	2		3
16.	Χρυσοχόοι	3			3
17.	Ἀγγειοπλάσται	7			7
18.	Κεραμεῖς	2			2
19.	Ξυλουργοί	1			1
20.	Υποδηματοποιοί	7		1	8
21.	Μάγειροι	2	1		3
22.	Ζαχαροπλάσται	1			1

1. Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ραπτῶν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, νομίζω, ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν Ρέσναν πολλῶν στρατιωτικῶν μονάδων, πέραν τοῦ ἐπισημαινομένου ὑπὸ τῆς Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη, Οἱ Σαρακατσάνοι, τ. α', μέρος α', Ἀθήναι 1957, σ. ρλ', ὅτι οἱ Ἀρμάνοι «θεωροῦσαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ράφτη, ποῦ καὶ τὸ μετέρχονταν, σάν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ διαλεχτὰ καὶ ἀξιόπρεπα, ὅπως καὶ πραγματικὰ εἶναι».

αα.	Έπαγγέλματα	Ρέσνα	Έσωτερικόν	Έξωτερικόν	Σύνολον
23.	Βαφεῖς	1			1
24.	Κουρεῖς		4	2	6
25.	Φουρνατζήδες	2	1		3
26.	Άλευροποιοί	1			1
27.	Κτίσται		1		1
28.	Έργάται	2			2
	III) Μεταφοραῖ				
29.	Άμαξηλάται	4			4
30.	Άχθοφόροι	1			1
	IV) Λοιπαὶ ὑπηρεσίαι				
31.	Δικηγόροι		1		1
32.	Ίατροι	1			1
33.	Μηχανικοὶ	1			1
34.	Ίερεῖς	3			3
35.	Διδάσκαλοι	2	2		4
36.	Φαρμακοποιοί		1		1
37.	Κρατικοὶ ὑπάλληλοι	2	1		3
38.	Ύπάλληλοι	11	1		12
	Γ. ΑΝΕΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ				
39.	Φοιτηταὶ		3		3
40.	Άργοι ¹	6	1		7
	Σύνολον	143	24	4	171

Βάσει τοῦ ἀνωτέρω πίνακος ἡ ἀριθμητικὴ καὶ ποσοστιαία ἀναλογία τῶν ἐπαγγελμάτων τῶν μονίμων κατοίκων ἐμφανίζεται ὡς κάτωθι:

Άγροτικά ἐπαγγέλματα	20	13,98 %
Άστικά ἐπαγγέλματα	117	81,83 %
Άργοι	6	4,19 %

Δεδομένου ὅτι οἱ κηπουροὶ καὶ ἀλιεῖς εἶναι πλέον εὐκίνητοι τῶν γεωργῶν καὶ ἡ ἐργασία τῶν δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς ἀγροτικὴ, ἀλλὰ περιέχει καὶ μεταπρατικὰ χαρακτηριστικά, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγροτικῶς ἀπασχολουμένων περιορίζεται εἰς μόνον τοὺς 14 γεωργούς, ὅτε καὶ τὸ ποσοστὸν τῶν κατέρχεται ἐκ τοῦ 13,98% εἰς 9,79%. Περαιτέρω στατιστικὴ παραβολὴ αὐτῶν μὲ τὸ σύνολον τῶν ὁμοχωρίων τῶν μονίμων κατοίκων καὶ μεταναστῶν (οἱ δεῦτεροι ἀδιαφόρως τόπου ἐγκαταστάσεως ἀποζοῦν ἀποκλειστικῶς ἐξ ἀστικῶν ἐπαγγελμάτων), μᾶς δίδει ποσοστὸν γεωργῶν μόλις 6,27%. Ἡ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μείωσις τῶν γεωργῶν δὲν εἶναι φαινόμενον ἀπαντῶν ἀποκλειστι-

1. Οὗτοι ἦσαν 5 πρεσβῦται καὶ 1 τυφλός.

λέμους του 1912-1913, ή κωμόπολις περιήλθεν εις τὸ σερβικὸν βασίλειον καὶ τὸν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἀτονίσαντα ἐξισλαμισμὸν διεδέχθη ἡ ἔντονος ἀφομοιωτικὴ πολιτικὴ τῶν ὁμοδόξων Σέρβων. Μέγα τμήμα τοῦ πρεσπο-αχριδινοῦ πληθυσμοῦ εἶχεν ἤδη καταφύγει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ ἑναπομείνας ἀριθμὸς τῶν γηγενῶν ἐμειώθη περαιτέρω. Τὸ τελικὸν κτύπημα ἐδόθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Ν. Σερβίας παρὰ τῶν στρατευμάτων τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων, ὅτε οἱ Ἕλληνες τῆς περιοχῆς ἐνεκλείσθησαν εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Ἐπέστρεψαν ἐλάχιστοι¹ καὶ ὁ ποιητὴς τῆς Πελαγονίας τῶν ἀναμνήσεων Πέτρος Κυριαζῆς ἐθρηνολόγησε τὴν μοῖραν τῆς κωμοπόλεως εἰς ποίημά του². Σήμερον, ὁ ἐπισκέπτης τῆς Ρέσνης θά συναντήσῃ μίαν πόλιν ἐξηπλωμένην, ἐνωθεῖσαν ἤδη μετὰ τὸ γειτονικὸν Γιάγκοβετς. Ὁμιλεῖται τὸ βουλγαρικὸν ἰδίωμα τῆς γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας καὶ μόνον ἡ σπανία ἀκρόασις τῆς ἀρμανικῆς φαίνεται ὡς μελαγχολικὸς ἀπόηχος τοῦ ἐλληνικοῦ παρελθόντος.

ΧΑΡΑΛ. Κ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ

1. Βλ. Ἄν. Τ. Ὁ π ἄ λ η, Τὰ χωριά Ἄνω καὶ Κάτω Μπεάλα. Λιμνολεκάνη Στρούγκας-Ἀχρίδος, «Μακεδονικά», τ. 12 (1972), σ. 467.

2. Εἰς τὴν συλλογὴν: Οἱ βόγγοι τοῦ Μοναστηρίου, Θεσσαλονίκη 1923, σ. 47.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

	Ν.Θ. Σζινιτς ¹ Sp. Gopčević ² V. Künčov ³ D. Brancoff ⁴ Α. Αρβανίτης ⁵ Κ. Ανδρεάδης ⁶ Αθ. Χατζικίουλος ⁷ Τρ. Εύαγγελίδης ⁸					
Μουσάμβανοι	2.030	2.150			1.700-2.000	2.200
Χριστιανοί	3.300	2.400			3.300-4.000	
Τούρκοι			30		2.500	
Αθίγγανοι		500	350	696		
Αλβανοί			300			
Βούλγαροι εξαρχικοί			{ 2.400	2.096	{ 2.000	1.700
» πατριαρχικοί			800	1.296		
» μουσάμβανοι						
Έλληνες (Αρμάνοι-Γραικοί)		660(650+10)	570(570)	300	3.000	3.750
Ρουμανίζοντες					α.ά.	1.000
Σέρβοι Χριστιανοί					όλγινι	60
» μουσάμβανοι		750			ελάχιστοι	30
Σύνολον	5.330	5.200	4.450		7.500	4.990
					5.000-6.000	7.500

1. Ν.Θ. Σζινιτς, έ.ά., σ. 285.
2. Sp. Gopčević, έ.ά., σ. 121.
3. V. Künčov, Makedonija. Etnografija i statistika, έ.ά., σ. 540.
4. D. M. Brancoff, La Macédoine et sa population chrétienne, Paris 1905, σ. 168-169.
5. Α. Αρβανίτου, 'Η Μακεδονία εικονογραφημένη, 'Αθήναι 1909, σ. 106.
6. Κ. Ανδρεάδης, έ.ά., σ. 218.
7. Αθ. Χατζικίουλου, 'Η Μακεδονία. 'Εθνολογική στατιστική των βλαιοτών Θεσσαλονίκης και Μοναστηρίου, 'Αθήναι 1910, σ. 78.
8. Τρ. Εύαγγελίδης, έ.ά., σ. 52. Παρά την έντρονον προπαγάνδαν των ύλολοδόων μεταξύ των Βουλγάρων της περιοχής, εις την κομόπολιν δέν υπήρχον Οόνίται, βλ. Kiril, Patriarch Bŭlgarski, Prinos kŭm Uniaistvoto v Makedonija sled Osnoboditelna Vojna, 1879-1895. Dokladi na Frenskite Konsuli v Solun, Sofija 1968, σ. 328, ένφ όι προτεστώνται θά ήσαν ελάχιστοι, παρά την έκει συγκρότησιν σταθμοῦ ίεραποστολής κατά των Αθ. Αγγελόπουλον, Αί ζέναι προπαγάνδα εις την έπαρχίαν Πολυανής κατά την περίοδον 1870-1912, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 108.

Κατάλογος τών από 25 μέχρι τών 100 ετών ηλικίας αρρένων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

φ.2α

Αἰξ. ἀριθ.	Ἀριθ. οἰκίαν	Ὄνομα	Ὄνομα πατρός	Ἡλικία	Πατρὶς	Συννοκία	Κτη- ματικὸς φόρος	Φόρος ἐπιτηρέ- ματος	Φόρος προ- βάτων	Φόρος ὁδο- ποιίας	Ἐπιτήδευμα	Διαμονή
1	1	Κωνσταντῖνος	Ἰωάννου	74	Ῥέσνα	Μπαλιὰ	ἔχει	ἔχει	—	—	Ἐμπορος μπακάλης	Ῥέσνα
2	»	Νικόλαος	Κωνσταντίνου	32	»	»	»	»	—	—	»	»
3	»	Ἰωάννης	Κωνσταντίνου	28	»	»	»	»	—	—	παντοπολῆς	»
4	2	Χαραλάμης	Ἀνδρέου	57	»	»	»	»	—	—	Ἐμπορος	»
5	»	Ναὺμ	Χαραλάμους	25	»	»	»	»	—	—	ρύπτης	Ἀμερικὴ Ῥέσνα
6	3	Νικόλαος	Ἀνδρέου	50	»	»	»	—	—	—	ρύπτης	Ῥέσνα
7	4	Γεώργιος	Μιχαήλ	85	»	»	»	—	—	—	ρύπτης	»
8	»	Κωνσταντῖνος	Γεωργίου	50	»	»	»	ἔχει	—	—	μπακάλης	Ἀμερικὴ
9	»	Ἀλέξανδρος	Γεωργίου	36	»	»	—	—	—	—	—	»
10	»	Θεόδωρος	Γεωργίου	32	»	»	—	ἔχει	—	—	ταχυδρόμος	Ἀμερικὴ
11	5	Ἰωάννης	Δημητρίου	34	»	»	ἔχει	—	—	—	—	Ἀμερικὴ
12	»	Νικόλαος	Δημητρίου	26	»	»	»	ἔχει	—	—	—	Ἀμερικὴ
13	6	Ναὺμ	Νικόλαου	30	»	»	»	»	—	—	—	Ῥέσνα
14	7	Μαθαῖος	Γεωργίου	39	»	»	»	»	—	—	ρύπτης	»
15	8	Ἀλέξανδρος	Ἀναστασίου	50	»	»	»	»	—	—	τενεκετζῆς	»
16	9	Σπυρίδων	Νικόλαου	44	»	»	»	»	—	—	κτηματίας	»
17	10	Ἰωάννης	Γεωργίου	63	»	»	»	»	—	—	ξενόδοχος	»
18	»	Χρήστος	Γεωργίου	47	»	»	»	»	—	—	Ἐμπορος	»
19	11	Πετράκι	Δημητρίου	50	»	»	»	»	—	—	»	»
20	»	Γεώργιος	Πέτρου	26	»	»	—	—	—	—	κτηματίας	»
21	12	Θεόδωρος	Ἰωάννου	62	»	»	ἔχει	—	—	—	ρύπτης	Ἀμερικὴ Ῥέσνα
22	»	Παντελής	Θεοδώρου	29	»	»	»	—	—	—	»	»

23	»	*Αναστάσιος	Θεοόδωρου	26	»	—	—	»	—	καλλιτέχνης	*Αμερικνή
24	13	Ειδώτελος	*Ανδρέου	36	»	Έχει	Έχει	»	—	οπισθοπόλης	Ρέσνα
25	14	Δημήτριος	*Αναστασίου	80	»	»	—	»	—	»	»
26	»	Χρήστος	Δημητρίου	42	»	»	Έχει	»	Έχει	»	»
27	»	Γεώργιος	Δημητρίου	36	»	»	»	»	»	»	»
28	»	*Αναστάσιος	Δημητρίου	32	»	»	»	»	»	»	»
29	15	Ιωάννης	Γιάντισε	50	»	»	»	»	»	»	»
30	»	Χαραλάμης	Ιωάννου	26	»	»	—	»	»	»	»
31	16	Γεώργιος	Ιωάννου	63	»	Έχει	»	»	—	»	»
32	17	Συμεών	Ιωάννου	34	»	»	»	»	Έχει	»	»
33	18	Μιχαήλ	*Ανδρέου	40	»	»	»	»	»	»	»
34	19	Δημήτριος	Γεωργίου	43	»	»	»	»	»	»	»
35	21	*Αλέξανδρος	Τύζια	46	»	»	—	»	»	»	»
36	22	Σταύρος	*Αναστασίου	39	»	»	»	»	»	»	»
37	23	Σωτήριος	*Ανδρέου	53	»	»	»	»	»	»	»
38	24	Ιωάννης	Νικολάου	48	»	»	»	»	»	»	»
39	25	*Αναστάσιος	Σταύρου	36	»	»	»	»	»	»	»
40	26	Ναούμ	Δημητρίου	80	»	»	»	»	»	»	»
41	»	Μελέτιος	Ναούμ	44	»	»	»	»	»	»	»
42	»	Φίλιππος	Ναούμ	36	»	»	»	»	»	»	»
43	27	Νικόλαος	*Αθανασίου	47	»	»	»	»	»	»	»
44	28	Νικόλαος	Σταύρου	74	»	»	»	»	»	»	»
45	»	Ευθύμιος	Νικολάου	49	»	»	»	»	»	»	»
46	29	Ζιλάρτε	Στοϊάννου	74	»	»	»	»	»	»	»
47	»	Πέτρος	Στοϊάννου	37	»	—	»	»	»	»	»
48	30	*Αλέξανδρος	Συμεών	39	»	Έχει	»	»	»	»	»
49	31	Χρήστος	Ναούμ	62	»	—	»	»	»	»	»
50	32	Κωνσταντίνος	Ναούμ	48	»	Έχει	»	»	»	»	»

51	33	Ευθύμιος	Ἰωάννου	52	»	»	»	»	»
52	34	Χαράλαμπος	Κωνσταντίνου	55	»	»	»	»	»
53	»	Χρήστος	Κωνσταντίνου	51	»	»	»	»	»
54	»	Ναούμ	Κωνσταντίνου	48	»	»	—	—	»
55	35	Στέργιος	Μίχου	55	»	»	»	»	»
56	»	Ευθύμιος	Στεργίου	43	»	»	—	»	»
57	36	Ἰωάννης	Γεωργίου	38	»	»	»	»	»
58	37	Ἀναστάσιος	Δημητρίου	53	»	»	»	»	»
59	38	Ναούμ	Γεωργίου	56	»	»	»	»	»
60	38	Βορίς	Ναούμ	29	»	»	»	»	»
61	39	Σωτήριος	Ἀνδρέου	54	»	»	»	»	»
62	40	Χρήστος	Ἀνδρέου	50	»	»	»	»	»
63	41	Γεώργιος	Ἀναστασίου	67	»	»	»	»	»
64	42	Δημήτριος	Γεωργίου	62	»	»	»	»	»
65	43	Κωνσταντίνος	Σταύρου	32	»	»	»	»	»
66	»	Ἰωάννης	Σταύρου	28	»	»	»	»	»
67	45	Χαράλαμπος	Ἰωάννου	58	»	»	»	»	»
68	46	Νικόλαος	Ἰωάννου	50	»	»	»	»	»
69	47	Ἀναστάσιος	Στεργίου	33	»	»	»	»	»
70	48	Κωνσταντίνος	Νικολάου	84	»	»	»	»	»
71	»	Δημήτριος	Κωνσταντίνου	58	»	»	»	»	»
72	49	Στέργιος	Δημητρίου	79	»	»	»	»	»
73	»	Δημήτριος	Στεργίου	38	»	»	»	»	»
74	»	Ἀλέξανδρος	Στεργίου	26	»	»	»	»	»
75	50	Χρήστος	Ἀναστασίου	39	»	»	»	»	»
76	51	Δημήτριος	Χρήστου	47	»	»	»	»	»
77	52	Ευθύμιος	Γρηγορίου	51	»	»	»	»	»
78	54	Χαράλαμπος	Δημητρίου	43	»	»	»	»	»

79	55	Σωτήριος	Ναούμ	46	»	»	Εχει	—	»	κεραμειδς	Ρέσνα
80	56	Στέφανος	Ανδρέου	46	»	»	—	—	»	γεωργός	»
81	57	Ιωάννης	Γεωργίου	51	»	»	Εχει	—	»	ξίμπορος	»
82	»	Χαράλαμπος	Νάκι	26	»	»	—	—	»	διδάσκαλος	»
83	58	Νικόλαος	Ευθυμίου	47	»	»	Εχει	—	»	γεωργός	»
84	»	Σταύρος	Ευθυμίου	37	»	»	—	—	»	—	Ρουμανία
85	60	Χρήστος	Σπυρίδων	44	»	»	—	—	»	—	»
86	62	Κωνσταντίνος	Αναστασίου	41	»	»	—	—	»	—	Αμερικη
87	64	Γεώργιος	Ναούμ	48	»	»	Εχει	—	»	—	Ρέσνα
88	65	Γεώργιος	Δόκα	53	»	»	»	—	»	—	»
89	66	Κωνσταντίνος	Νικόλαου	43	»	»	—	—	»	—	»
90	»	Αλέξανδρος	Νικόλαου	33	»	»	—	—	»	—	Αμερικη
91	»	Χαράλαμπος	Αναστασίου	54	»	»	Εχει	—	»	—	»
φ.392	68	Στέφανος	Αναστασίου	60	»	»	»	—	»	—	Ρέσνα
93	»	Ιωακείμ	Στεφάνου	35	»	»	Εχει	—	»	—	»
94	»	Παντελής	Στεφάνου	33	»	»	—	—	»	—	»
95	»	Αλέξανδρος	Στεφάνου	24	»	»	—	—	»	—	Βουλγαρία
96	»	Ναούμ	Στεφάνου	27	»	»	—	—	»	—	Βουλγαρία
97	70	Μιχαήλ	Γεωργίου	66	»	»	Εχει	—	»	—	»
98	»	Χαράλαμπος	Μιχαήλ	29	»	»	—	—	»	—	»
99	71	Ιωάννης	Νικόλαου	29	»	»	Εχει	—	»	—	»
100	72	Ιωακείμ	Νάστο	66	»	»	—	—	»	—	»
101	73	Νικόλαος	Ναούμ	66	»	»	—	—	»	—	»
102	»	Ευάγγελος	Νικόλαου	32	»	»	—	—	»	—	»
103	74	Χρήστος	Τάνε	42	»	»	Εχει	—	»	—	»
104	75	Νικόλαος	Δημητρίου	52	»	»	—	—	»	—	»
105	76	Χαράλαμπος	Τράκτατε	54	»	»	Εχει	—	»	—	»
106	77	Πέτρος	Γεωργίου	49	»	»	»	—	»	—	»

107	78	Σταύρος	Μήστε	49	»	»	—	—	»	»	Κων/πολεις
108	79	Στέφανος	Μήστε	66	»	»	—	—	—	»	»
109	80	Δημήτριος	Γεωργίου	53	»	»	—	—	»	»	»
110	»	Θωμάς	Δημητρίου	27	»	»	—	—	»	»	»
111	81	Παντελής	»	42	»	»	—	—	»	»	»
112	82	ΠαπαΠερικλής	»	43	»	»	—	—	»	»	»
113	»	Χρήστος	ΠαπαΧαράλ.μπ.	32	»	»	—	—	»	»	»
114	»	Γεώργιος	ΠαπαΧαράλ.μπ.	27	»	»	—	—	»	»	»
115	83	Δημήτριος	Μποσλάκου	57	»	»	—	—	»	»	»
116	»	Μιχαήλ	Μποσλάκου	46	»	»	—	—	»	»	»
117	84	Σταύρος	»	49	»	»	—	—	»	»	»
118	85	Παντελής	»	40	»	»	—	—	»	»	»
119	85	Ναούμ	»	37	»	»	—	—	»	»	»
120	»	»	»	34	»	»	—	—	»	»	»
121	»	Πέτρος	»	28	»	»	—	—	»	»	»
φ.4-122	87	Παντελής	»	40	»	»	—	—	»	»	»
123	88	Στέφανος	»	65	»	»	—	—	»	»	»
124	89	»	»	52	»	»	—	—	»	»	»
125	90	»	»	55	»	»	—	—	»	»	»
126	91	»	»	38	»	»	—	—	»	»	»
127	92	»	»	70	»	»	—	—	»	»	»
128	»	»	»	37	»	»	—	—	»	»	»
129	93	»	»	42	»	»	—	—	»	»	»
130	94	»	»	32	»	»	—	—	»	»	»
131	96	»	»	60	»	»	—	—	»	»	»
132	97	»	»	43	»	»	—	—	»	»	»
133	98	»	»	60	»	»	—	—	»	»	»
134	98	»	»	34	»	»	—	—	»	»	»

135	99	Ευθύμιος	Γεωργίου	66	»	»	Έχει	—	—	—	κτιπουρός	»
136	»	Ήλιας	Ευθύμιου	34	»	»	—	—	—	—	εργάτης	»
137	100	Ιωάννης	Στεφάνου	40	»	»	Έχει	—	—	—	φουρνιτζής	»
138	102	Αλέξανδρος	Κωνσταντίνου	51	»	»	»	—	—	—	έμπορος	»
139	103	Ναούμ	Κωνσταντίνου	81	»	»	»	—	—	—	—	Ρουμανία
140	»	Διαμαντής	Ναούμ	42	»	»	—	—	—	—	—	Ρουμανία
141	»	Ευθύμιος	Ναούμ	37	»	»	—	—	—	—	—	»
142	104	Χρήστος	Παύλου	66	»	»	Έχει	—	—	—	αργός	Ρέσνα
143	106	Ιωάννης	Ήλια	39	»	»	»	—	—	—	υπάλληλος	»
144	107	Σπυρίδων	Χαρζή	51	»	»	»	—	—	—	κτηματίας	»
145	110	Παπανδρέας	Χαρζή	66	»	»	»	—	—	—	ίερευσ	»
146	110	Πέτρος	Παπανδρέου	34	»	»	»	—	—	—	υποδηματοποιός	»
147	110	Σωτήριος	Παπανδρέου	28	»	»	—	—	—	—	αργός	Μον/ριον
148	111	Τράκτσις	Δήμο	56	»	»	—	—	—	—	φουρνιτζής	Ρέσνα
149	112	Ευθύμιος	Δόκα	55	»	»	Έχει	—	—	—	γεωργός	Ρέσνα
150	»	Μιχαήλ	Ευθύμιου	29	»	»	—	—	—	—	—	Αμερικη
φ.48151	»	Ευάγγελος	Ευθύμιου	27	»	»	—	—	—	—	—	»
152	115	Δημήτριος	Σταύρου	37	»	»	—	—	—	—	—	Αμερικη
153	119	Λέων	Παπανδρέου	35	»	»	Έχει	—	—	—	άλευροποιός	Ρέσνα
154	123	Στέφανος	Αλεξάνδρου	29	»	»	»	—	—	—	φωιτητής	Κων/πολις
155	123	Ηρακλής	Αλεξάνδρου	26	»	»	—	—	—	—	υποδηματοποιός	Ρέσνα
156	127	Στέφανος	Αναστασιού	27	»	»	Έχει	—	—	—	δικηγόρος	Σκόπεια
157	128	Γεώργιος	Νάκι	47	»	»	»	—	—	—	έμπορος	Ρέσνα
158	129	Δημήτριος	Φιλίππου	57	»	»	»	—	—	—	—	Κων/πολις
159	»	Γεώργιος	Δημήτριος	29	»	»	—	—	—	—	—	Βουλγαρία
160	131	Νικόλαος	Γεωργίου	50	»	»	Έχει	—	—	—	έμπορος	Αχρίς
161	132	Στέφανος	Ιωάννου	39	»	»	»	—	—	—	υπάλληλος	Ρέσνα
162	133	Γεώργιος	Μιχαήλ	81	»	»	»	—	—	—	ράπτης	Ρέσνα

190	161	Μάρκος	Κωνσταντίνου	47	Μοναστήριον	Μετακάρ	—	—	—	»	»	ιατρός	Ῥέσνα
191	162	Ἰωάννης	Τράκταις	71	Ῥέσνα	Μπαλιά	—	ἔχει	—	—	—	γεωργός	Ῥέσνα
192	»	Χαραλάμης	Ἰωάννου	34	»	»	—	»	—	—	—	»	»
193	»	Στέφανος	Ἰωάννου	31	»	»	—	»	—	—	—	»	»
194	163	Αἰζαρός	Στοϊάννου	34	»	»	—	»	—	—	—	ὕψαλληλος	»
195	163	Πέτρος	Στοϊάννου	27	»	»	—	»	—	—	—	—	Ῥουμανία
196	164	Νικόλαος	Σταύρου	37	»	»	—	»	—	—	—	γεωργός	Ῥέσνα
197	165	Ναοὺμ	Σταύρου	36	»	»	ἔχει	»	—	—	—	»	»
198	166	Εὐθύμιος	Ἰωάννου	38	»	»	—	»	—	—	—	ὕψαλληλος	»
199	167	Γεώργιος	Δημητρίου	52	»	»	—	»	—	—	—	γεωργός	»
200	168	Ναοὺμ	Ἰωάννου	36	»	»	—	»	—	—	—	—	Ἀμερικὴ
201	169	Δημήτριος	Χρήστου	32	»	»	—	»	—	—	—	—	Κων/πολὶς
202	170	Γεώργιος	Νέστου	42	»	»	—	»	—	—	—	—	»
203	171	Δημήτριος	Τενεκετζή	65	»	»	Σαλὶς	ἔχει	»	—	—	τενεκετζής	Ῥέσνα
204	»	Νάντισο	Δημητρίου	36	»	»	—	—	—	—	—	»	»
205	»	Νικόλαος	Δημητρίου	32	»	»	—	—	—	—	—	φοιτητής	Θεσ/νίκη
206	172	Νικόλαος	Ἰωάννου	57	»	Ἀχρὺς	Μπαλιά	ἔχει	»	—	—	κτιπουρός	Ῥέσνα
207	»	Εὐθύμιος	Νικόλαος	30	Ῥέσνα	»	»	—	—	—	—	φοιτητής	Θεσ/νίκη
208	173	Ἀναστασίος	Τράκταις	35	»	»	—	ἔχει	—	—	—	κτιπουρός	Ῥέσνα
209	174	Στέφανος	Γεωργίου	57	»	»	—	»	—	—	—	ὕψαλληλος	»
210	175	Ἰωάννης	Γεωργίου	48	»	»	—	»	—	—	—	χρυσόχοος	»
φ.50	211	Σταύρος	Μίχου	28	»	»	ἔχει	»	—	—	—	ξανοδόχος	»
212	177	Χρήστος	Ναοὺμ	40	»	»	—	»	—	—	—	ὕψαλληλος	»
213	178	Νικόλαος	Ναοὺμ	47	»	»	»	»	—	—	—	μηχανικός	»
214	179	Παναγῆς	Σπυρίδωνος	45	»	»	»	»	—	—	—	μάγειρος	»
215	180	Εὐάγγελος	Κωνσταντίνου	60	»	»	»	»	—	—	—	ἐργάτης	»
216	181	Ἠλία	Εὐαγγέλιου	28	»	»	—	—	—	—	—	—	Ἀμερικὴ
217	182	Δημήτριος	Ἀναστασίου	50	»	»	ἔχει	»	—	—	—	ἀμαξιτλάτης	Ῥέσνα

9.

RÉSUMÉ

Charal. K. Papastathis, Les Hellènes de Resna au début du XXème siècle. Contribution à la structure démographique et économique du bourg de Pélagonie.

Les données de cette étude sont basées sur une liste manuscrite de contribuables de l'année 1912, concernant les 220 Hellènes, mâles et adultes du petit bourg Resna (Resen) de Pélagonie, situé dans la Macédoine Yougoslave d'aujourd'hui. La «Liste» contient les éléments suivants: numéro d'enregistrement, numéro de maison, prénom, nom du père, âge, patrie (lieu d'origine), quartier de domicile à Resna, genre d'impôt payé (foncier, d'artisanat, sur les troupeaux pour la construction des routes), métier et lieu de résidence. Ces mêmes éléments sont mentionnés aussi pour treize éleveurs de bétail du mont Istok, qui avaient comme résidence d'hiver Resna. Au début du XXème siècle, Resna était un bourg typique des Balkans avec un mouvement économique etc., limité dans le cadre provincial. Sa population était variée et le mouvement des diverses propagandes (nationales ou religieuses) était intense. La population hellénique, comme dans toute la Pélagonie, était constituée d'Armagni (Vlachs ou Koutsovlachs) sur lesquels divers renseignements sont donnés. D'après les éléments de la «Liste» il est démontré que la diminution graduelle de la population hellénique était due: 1) à l'émigration (34,55%) sur le nombre total des Hellènes mâles, et 2) à l'exercice des métiers urbains et non agricoles. Les agriculteurs sont à peine le 6,27% de toute la population hellénique de Resna.